

ואח"כ^א פירש כי הדם הוא הנפש עצמו, לומר שהיו לבשר אחד^ב, לא יתפרדו^ג, לא ימצא דם בלא נפש ונפש בלא דם, כי בידוע ברוח אשר תחלתו מן הלב שהוא היולי^ד לרוחות כלם, וממנו יבא הזן שעושה הדם, והדם הוא המולידו והמקיימו, כענן^ה הגולם והצורה בכל בעלי הגוף שלא ימצא האחד בלתי האחר.

ורבותינו דרשו ובכריתות ד, ב' שלשה כריתות בדם^ו, אחד לדם הנפש, ואחד לדם שחיטה, ואחד לדם כיסוי. וזה טעם לכריתות, אבל הטעם בשנוי הלשון בנפש ובדם כאשר פירשתי.

[123457]

(טו-טז) וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה וגו'. עיין לעיל יא, כד-לב.

(טז) ונשא עונו. כלומר שישא עונו בעברו על מה שהזהר לעיל יב, ד בטומאת יולדת "בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא" ובבמדבר יט, ג, עיי"ש.

ית. (א) וידבר ה' אל משה לאמר. מכאן מוכח שלאמר אין פירושו לומר לאחרים, שהרי אמר כאן אח"כ "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם". אלא פירושו באמירה ברורה [בשמות ו, י, עיי"ש].

(ב-ג) אמר בעריות דבר אל בני ישראל^א בלבד בעבור היות אזהרת העריות שוה בכל ישראל, לא יתחדו בה הכהנים, ולכן כללם כאחד.

ואמר בתחלה אני ה' אלהיכם כטעם בעשר הדברות ובשמות כב, א^ב.

וטעם דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלהיכם^ג כאלו הוא ואמרת אליהם בשמי אני ה' אלהיכם^ד.

ב י ת ה י ין

(יד) [א] כאן בסוף הפסוק באמרו "כי נפש כל בשר דמו הוא".

[ב] מלה"כ בבראשית ב, כד.

[ג] מלה"כ באיוב מא, ט.

[ד] כח ממציא מוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכח אל הפועל – רבינו בבראשית א, א.

[ה] אחד לעיל ז, כז ואחד לעיל בפסוק י' ואחד

[ו] ומשה אמר להם "כה אמר ה' וכו'".

[ז] איך יאמר משה לבנ"י "אני ה' אלהיכם".

[ח] ויבא רבינו שם, עיי"ש, וע"ע ברש"י, ושלא כראב"ע שפירש: "וטעם אני ה' אלהיכם – על זה התנאי אהיה אלהיכם". ועיין בדברי רבינו שם.

וכן ולהלן יטב) "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם" [ה]. ואפשר כי הטעם [ו] כי כצאת משה מלפני השם בלא מסוה ויצא ודבר אל בני ישראל את אשר יצווה [ז] איננו צריך שיאמר להם "כה אמר ה'", כי ידוע להם כי רוחו ידבר בו ומלתו על לשונו [ח], לא ידבר מעצמו. וכן במקומות רבים במשנה תורה כך ידבר, כמו "והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי... ונתתי מטר ארצכם... ונתתי עשב בשדך" ובדברים יא, ג-טו, ואין משה הנותן מטר על פני ארץ [ט] ומצמיח עשב בשדה, אלא שהם דברי השם הנכבד ית'. וכן "ולא נתן ה' לכם לב לדעת וגו'" ושם כט, ג [י]. וטעם "לאהבה את ה' אלהיכם" ושם יא, ג [יא] כבר נתפרש ובשמות כד, א [יב].

וע"ד ר"א הזכיר כמעשה ארץ מצרים על השעירים הנזכרים ולעיל ז, ג [יג], וכמעשה ארץ כנען על העריות, שהיו הכנענים בהם רעים וחטאים [יד], כאשר אמר בסוף ולהלן בפסוק כז "כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ". וע"ד רבותינו בת"כ וכאן היו גם המצריים שטופים בזמה בכל העריות [טו], בזכור ובבהמה, והוא האמת [טז], כי גם קדש היה בארץ [יז] בזכור מאז ועד עתה [יח], והכתוב וביחזקאל טז, כח מעיד בהם "מצרים... גדלי בשר", ואומר

ב י ת ה י י נ

[ה] כאלו אמר "ואמרת אליהם בשמי קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם". ועיין בדברי רבינו שם.
[ו] שלא אמר כן "ואמרת אליהם בשמי", ואכן משה לא אמר להם "כה אמר ה'".
[ז] כאמור בשמות לד, לד.
[ח] מלה"כ בשמואל ב' כג, ב.
[ט] מלה"כ באיוב ה, י.
[י] שהכתוב שם ממשיך ואומר "ואולך אתכם במדבר... למען תדעו כי אני ה' אלהיכם".
[יא] שלא אמר "לאהבה אותי" כמו שהתחיל "והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי".
[יב] בד"ה וטעם עלה אל ה'.
[יג] לשיטתו שפירש שם שמ"ש הכתוב שם "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם" כוונתו בתיבת "עוד" היא כמו שהיו ישראל עושים במצרים. ועיין בדברי רבינו שם.
[יד] שמבואר בתו"כ שכמעשה ארץ מצרים היינו מעשה המצריים ולא מעשה ישראל במצרים, ועוד שאמרו בתו"כ "אי כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען לא תעשו יכול לא יבנו בנינים ולא יטעו נטיעות כמותם, ת"ל ובחקותיהם לא תלכו, לא אמרתי אלא בחוקים החקוקים להם ולאבותיהם ולאבות אבותיהם, ומה היו עושים, האיש נושא לאיש והאשה לאשה, האיש נושא אשה ובתה והאשה ניסת לשניים, לכך נאמר ובחקותיהם לא תלכו".
[טז] עיין בדברי רבינו בבראשית יב, יג, ולד, ז ויג' ובדברים יז, טז.
[יז] מצרים, מלה"כ במלכים א' יד, כד.
[יח] מלה"כ ברות ב, ז.

ושם כגכז "אשר בשר חמורים בשרם וגו'", וה"בשר" פנוי^[ט], וכן "כי יהיה זב מבשרו" ולעיל טזב, "דם יהיה זובה בבשרה" ולעיל טזט^[כ].

(ד-ה) את משפטי תעשו. "אלו דברים האמורים בתורה כמשפט שאלו לא נאמרו כדי היו לאמרן" - לשון רש"י. ובת"כ וכאן: "אלו דברים הכתובים בתורה שאלו לא נכתבו כדין היה לכתבן, כגון הגזלות והעריות וע"ז ושפיכות דמים וקללת השם"^[א].

וע"ד הפשט משפטי כמשמעם, הדין^[ב] האמורין בפרשת ואלה המשפטים ובכל התורה. ולכך יאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כי הדין ניתנו לחיי האדם ביישוב המדינות ובשלום האדם ושלא יזיק^[ג] איש את רעהו ולא ימיתנו. וכן יחזקאל הזכיר פעמים רבות במשפטים "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" וביחזקאל כ"א ויג' וכא"ז, ובשבתות אמר ושם בפסוק יב' "להיות לאות ביני וביניהם". וכן בעזרא^[ד] ובנחמיה ט, כט "ובמשפטיך חטאו בם אשר יעשה אדם וחי בהם".

ורבותינו אמרו ובימא פהב, "וחי בהם ולא שימות בהם", ללמד על פקוח נפש שדוחה המצות. ומדרשו עוד ובת"כ כאן: "וחי בהם - לעולם הבא^[ה], אם תאמר בעולם הזה והלא סופו הוא מת". ואם כן^[ו] יחזור אשר יעשה אותם האדם גם על חקותיו^[ז].

ודע כי חיי האדם במצות כפי הכנתו להם, כי העושה המצות שלא לשמן

ב י ת ה י י

לאמרן^[א] [כלומר, מפני שטעמן ידוע והשכל מחייבן], וממילא כוונתה שונה מפירוש רש"י. ובפשטות נראה שכוונת רבינו היא להביא הת"כ כמקור לדברי רש"י. וראה להלן בפסוק ו' בהערה יג' בענין עריות שכתב רבינו שם שהן מכלל החקים.

[ב] כלומר, דיני חו"מ. עיין בדברי רבינו בבראשית לד, יג ובשמות כא, א ובהערה ו' שם.

[ג] בד"ר: שלא יזיק.

[ד] וכ"ת אונקלוס: "יחי בהן לחיי עלמא".

[ה] לפי ב' מדרשי רבותינו אלו.

[ו] שלא כע"ד הפשט הנ"ל שאשר יעשה אותם האדם וחי בהם חוזר רק על משפטי, כמשנ"ת. ועיין בראב"ע.

[ט] לאיבר התשמיש, וכ"פ רש"י ביחזקאל שם ושם, וכ"כ רד"ק שם ביחזקאל טז, כז: "איבר התשמיש יקרא בשר, רד בשרו... או החתים בשרו" [לעיל טז, ג]. ועיין בתרגום שם ובראב"ע לעיל ו, ג וט, ב.

[כ] וכ"כ רד"ק ביחזקאל כג, כ: "כי גם עריות הנקבה מכונה בלשון בשר, כמו דם יהיה זובה בבשרה", עיי"ש.

(ד-ה) [א] המהרש"א ביומא סז, ב פירש ש"ר"ל שאלו לא נכתב לישראל בנתינת התורה דין הוא שיכתבו לפי שהם מצות ב"נ". ולפי"ז כוונת רבינו לומר שלשון הת"כ היא שלא כרש"י שכתב "שאלו לא נאמרו כדאי היו

על מנת לקבל בהן פרס^[ז] יחיה בהם בעולם הזה ימים רבים בעושר ונכסים וכבוד. ועל זה נאמר ובמשלי ג, טז "בשמאלה עושר וכבוד", ופירשו ובשבת סגא "למשמאלים בה עושר וכבוד"^[ח]. וכן אשר הם מתעסקין במצות על מנת לזכות בהן לעולם הבא, שהם העובדים מיראה, זוכין בכוונתם להנצל ממשפטי הרשעים^[ט] ונפשם בטוב תלין^[י]. והעוסקים במצות מאהבה כדין וכראוי עם עסקי העולם הזה, כענין הנזכר בתורה בפרשת אם בחקותי ולהלן כוהו "והשיג לכם דגש את בציר וגו'", יזכו לעולם הזה לחיים טובים כמנהגו של עולם ובחיי העולם הבא זכות שלמה שם. והעוזבים כל עניני העולם הזה ואינם משגיחים עליהם, כאלו אינם בעלי גוף, וכל מחשבותם וכוונתם לבוראם בלבד^[יא], כאשר היה הענין באלוהו, בהדבק נפשם בשם הנכבד יחיו לעד בגופם ונפשם שם^[יב], כנראה בכתוב ובמלכים ב' ב, יא באלוהו וכידוע ממנו בקבלה ובויק' כו, ד ובמירק כו, א, וכמו שבא במדרשים בחנוך^[יג] ובבני העולם הבא העומדים בתחית המתים^[יד]. ולכך יאמרו הכתובים בשכר המצות "למען יאריכון ימך" ובשמות כ, יב, "למען תחיה" ובדברים טז, כ, "והארכת ימים" ושם כב, ז, כי הלשון יכלול מיני החיים כלם כפי הראוי בכל אחד^[טו].

(ו) אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה. טעם איסור העריות בפסוק הבשר^[א] איננו מפורש^[ב]. והרב אמר במורה הנבוכים ג, מטו כי הוא למעט המשגל ולמאוס אותו ולהסתפק ממנו במעט. והנשים האלה אשר אסור הכתוב בפסוק האשה הן המצויות עמו תמיד, וכן בפסוק עצמו מצויות לו, והוא נסתר עמהן. וכטעם הזה יגיד הרב על כלם. וכתב ר"א גם כן כי בעבור היות יצר לב האדם כבהמות לא יתכן לאסור כל הנקבות, והנה אסור כל הנמצאות עמו בכל שעה. וזה טעם חלוש מאד, שיחייב הכתוב כרת על אלה

ב י ת ה י י

- [ז] בעוה"ז מלשון המשנה באבות א, ג.
 [ח] כפירוש שני ברש"י שם דהיינו העושים שלא לשמה.
 [ט] בגיהנם.
 [י] בגן עדן. מלה"כ בתהלים כה, יג.
 [יא] בד"ר: וכוונתם ומחשבתם בבוראם בלבד.
 [יב] עיין בדברי רבינו בדברים יא, כב.
 [יג] עיין בתוס' ביבמות טז, ב בד"ה פסוק זה ובב"ר כה, א ובפי' מהר"ז שם.
 [יד] בגופם. ודעת רבינו בסוף שער הגמול היא
 שהעוה"ב היינו זמן התחייה, וזו היא כוונת לשונו כאן.
 [טו] עיין בדברי רבינו בשמות כ, יב.
 (ו) [א] כלומר, הקרובות.
 [ב] אבל הטעם באיסור הנדה מפורש, כמשנ"ת להלן בפסוק יט', והטעם באיסור אשת איש גם הוא מפורש לפירוש ראשון של רבינו להלן בפסוק כ', ולפירוש שני אמנם אינו מפורש, אך נראה שגם אינו צריך פירוש, שהוא פשוט.

בעבור המצאן עמו לפעמים, ותתיר שישא אדם נשים רבות למאות ולאלפים. ומה יזיק אם ישא את בתו לבדה, כמותר בבני נח^[ג], וישא שתי אחיות כיעקב אבינו^[ד], ואין לאדם נשואין הגונין כמו שישיא את בתו לבנו הגדול ממנה וינחילם בנחלתו ויפרו וירבו בביתו, כי הארץ לא תהו בראה לשבת יצרה^[ה]. ואין בידינו דבר מקובל בזה, אבל כפי הסברא יש בענין סוד מסודות היצירה, דבוק בנפש, והוא מכלל סוד העבור שכבר רמזנו לו^[ו].

ודע כי המשגל דבר מרוחק ונמאס בתורה^[ז] זולתי לקיום המין, ואשר לא יולד ממנו הוא אסור^[ח], וכן אשר איננו טוב בקיום ולא יצלח בו תאסור אותו התורה^[ט]. וזה טעם אל כל שאר בשרו, כי את שארו הערה^[י] ולהלן כ"ט, ירחיק הדבר מפני השאָר^[יא]. והלשון נגזר מן "הנשאר בציון והנותר בירושלם" ובישעיה דג'^[יב]. ולכך יאמר ולהלן בפסוק יז' "שארה הנה זמה היא", כלומר, אינם נשואין ואישות כי לא יצלח אבל היא זמה, מחשבת תאוה בלבד^[יג].

והנה העריות מכלל החקים^[יד], דברים שהם גזרת מלך, והגזרה^[טו] היא הדבר העולה ע"ד המלך שהוא החכם בהנהגת מלכותו, והוא היודע הצורך והתועלת במצוה ההיא שיצוה בה, ולא יגיד אותה לעם זולתי לחכמי יועציו^[טז].

(ז-ח) ערות אביך וערות אמך. כתב רש"י: "ערות אביך - זו אשת

ב י ת ה י י ן

[ג] כאמור בסנהדרין נח, ב.

[ד] טענה זו צ"ע, שהרי בשתי אחיות מפורש הטעם שהוא משום "לצרור", כמו שביאר רבינו להלן בפסוק יח' "שאינו ראוי שתקח אשה אל אחותה לצרור אותן זו לזו, כי הן ראויות שתהיינה אוהבות זו את זו, לא שתהיינה צרות". והנראה מדברי רבינו הוא שמשמעות הכתוב "אל כל שאר בשרו" היא שבכל שאר הבשר יש איסור מצד השארות, אלא שבאחדות מהן יש איסור מטעם נוסף. וע"ז שואל רבינו מה יזיק מצד השארות אם ישא שתי אחיות.

[ה] כאמור בישעיה מה, יח.

[ו] עיין ברבינו בחיי ובטור ובר"מ אבוסאולה ובריקאנטי ובמאירת עינים.

[ז] עיין באגרת הקודש המיוחדת לרבינו.

[ח] עיין בדברי רבינו להלן יט, יט בטעם איסור כלאי בע"ח.

[ט] עיין בדברי רבינו להלן יט, יט וכ"ט, ובדברים כב, ו.

[י] שאל רבינו מה יזיק מצד השארות אם ישא שתי אחיות.

[יא] שאל רבינו מה יזיק מצד השארות אם ישא שתי אחיות.

[יב] שאל רבינו מה יזיק מצד השארות אם ישא שתי אחיות.

[יג] שאל רבינו מה יזיק מצד השארות אם ישא שתי אחיות.

אביך. וערות אמך - להביא אמו שאינה אשת אביו^[א]. ערות אשת אביך - לרבות אחר מיתה^[ב].

וכן פירש ובפסוק יד^[ג]: "ערות אחי אביך לא תגלה. ומהו ערותו, אל אשתו לא תקרב". וכן הוא באמת^[ב] כפי משמעות הכתוב. אבל בגמ' סנהדרין נדא^[א] העלו כי ערות אביך וערות אחי אביך על הזכרים ממש^[ג], ולחייבו בשוגג שתים^[ד]. ואני תמה, לדעתם למה לא יזכיר כן בבן או באח עם ערות נשיהם. אולי חששה התורה בכבוד הזקנים^[ה] יותר. אבל כל פסוק בפרשה אזהרה אחת, לא באו בפרשה שתי אזהרות בלאו אחד^[ו], כי האחיות כלן וכן הבנות אחת הנה^[ז].

והנכון בעיני על דרך הפשט כי ערות אביך וערות אמך לאו אחד ואזהרה אחת. ימנע שלא יבא על אמו כי בבאו עליה יגלה ערות אביו וערות אמו. והו' שאמר אמך היא לא תגלה ערותה, כי עשית בה שתי דעות^[ח], שגלית ערות אב וערות אם^[ט]. ואחרי שהזהיר על ערות אביו שהיא אמו חזר והזהיר על ערות אשת אביו שאינה אמו, ואמר ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא^[י]. וכן "ערות אחי אביך לא תגלה" פירושו "אל אשתו לא תקרב", ולכך לא אמר "ואל אשתו לא תקרב"^[יא].

(ט-יא) מולדת בית או מולדת חוץ. "בין שאומרין לאביך קיים את

בית היין

אח"כ 1234567

אזהרות לאחות מאב ולאחות מאם מולדת בית או מולדת חוץ, ובפסוק יא' באו בלאו אחד אזהרות לבת אשתו ולבת בנה ולבת בתה, אין זה סותר את הכלל בפרשה שנתבאר, כי באמת זו אזהרה אחת באחיות ואזהרה אחת בבנות, כי האחיות כלן וכן הבנות כלן אחת הנה. ועיין בסה"מ להרמב"ם ל"ת שלב' ושלד-שלה ושלז-שלט.

[ח] מלה"כ בירמיה ב, ג.

[ט] כלומר, תחילת הפסוק תולה האיסור של ביאה על אמו בגילוי ערות אביו, וסוף הכתוב תולה בגילוי ערות אמו.

[י] כלומר, באשת אביו שאינה אמו תולה הכתוב האיסור בגילוי ערות אביו בלבד.

[יא] אלא "אל אשתו", כי אין זו אזהרה נפרדת

(ז-ח) [א] אלא היא אנוסתו או מפותתו.

[ב] שערות אביך ואחי אביך היינו ערות נשותיהם.

[ג] כלומר, אמנם בגמ' שם הביאו ברייתא וביארו על פיה דעת רבי יהודה שערות אביך זו אשת אביך, אבל העלו בדעת רבנן שערות אביך היינו אביו ממש, וערות אחי אביך לכו"ע היינו אחי אביו ממש.

[ד] שתי חטאות, אחת משום אב או אחי אב ואחת משום זכר.

[ה] האב ואחי האב.

[ו] ואילו לפירוש הגמ' בסנהדרין יוצא שהן בפסוק ז' והן בפסוק יד' באו שתי אזהרות בלאו אחד. וכן לפירוש רש"י בפסוק ז'.

[ז] כלומר, ומה שבפסוק יא' באו בלאו אחד

אמה ובין שאומרין לו הוצא את אמה, כגון ממזרת או נתינה^[א] - לשון רש"י. ואיננו נכון, כי יצא מזה שאחותו מן העריות^[ב] לא תהיה בכלל האיסור הזה, והם כלם בכרת^[ג] חוץ מן הנולדת משפחה ונכרית. ואני תמה על הרב, שהרי בגמ' יבמות בפרק השני [כגא] מפורש: "ואימא פרט לאחותו מחייבי לאוין. אמר רב פפא חייבי לאוין תפסי בהו קידושין, דכתיב ובדברים כא, טו כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה, וכי יש אהובה לפני המקום ויש שנואה לפני המקום, אלא אהובה אהובה בנשואיה, שנואה שנואה בנשואיה, ואמר רחמנא כי תהיין. ואימא פרט לאחותו מחייבי כריתות. אמר רבא אמר קרא ערות אחותך בת אביך או בת אמך מולדת בית או מולדת חוץ - בין שאומרים לאביך קיים בין שאומרים לאביך הוצא, ואמר רחמנא אחותך היא", והנה פירוש "שאומרין לו הוצא"^[ד] שתוציאנה מביתך שאינה אשתך ואין קידושין תופסין לך בה, שהם חייבי כריתות ומיתות ביד, ואעפ"כ חייב עליה משום אחותו. אבל אחותו מן השפחה ומן הנכרית אינה בכלל האיסור הזה מפני שהולד כמות^[ה].

וע"ד הפשט יאמר ערות אחותך... בת אמך מולדת מן הנשואין שהכניסה לו לבית, או מולדת חוץ שמצא איש אותה בחוץ ותפסה ושכב עמה וילדה לו, לא תגלה ערותה. הזכיר בבת אמו בין שתולד מן הנשואין או מן הזנות^[ו], כי אע"פ שכל אחת משתיהן בת אמו ולא בת אביו יעלה על הדעת שראוי לנהוג כבוד האחות במולדת מן הנשואין ולא בבאין מן הזנות או של הפקר, ולכך הוצרך הכתוב להזהיר על הכל. ועוד הזכיר באחותו מן האב כתוב אחר, ערות בת אשת אביך מולדת אביך, והיא אחותו בת אביו מן הנשואין. והוצרך להזכיר זה בעבור שהזכיר ערות אחותך בת אביך סתם ופירש בבת אמו מולדת בית - בנשואין או מולדת

בית היין

- אלא ביאור הכוונה ב"ערות אחי אביך לא תגלה", כמשנ"ת.
- [ד] אינו שתגרשנה בגט כפירוש רש"י אלא...
[ה] עיין ברש"י בפסוק יא' מגמ' יבמות שם.
- [ו] וכ"פ ראב"ע והרמב"ם בהל' איסור' ב פ"ב ה"ב. ולשון מולדת בית ומולדת חוץ פירש ראב"ע לפי זה כך: שנולדה על משפט בית ישראל, אחר אירוסין וקידושין, או שנולדה חוץ מהמנהג. ועיי"ש עוד. והנה רבינו מפרש ש"מולדת בית או מולדת חוץ" מוסב רק על בת אמך (ועיין בהמשך הדברים להלן).
- (ט-יא) [א] שהן חייבי לאוין שקידושין תופסין לו בהן ואומרין לו לגרשן בגט.
- [ב] שאין תופסין לו בה קידושין ואינו צריך להוציאה בגט.
- [ג] כלומר, וזה אינו נכון, כי באמת גם אחותו מן העריות בכרת.

חוץ - בזנות ויחשב מזה בבת האב מן הזנות שתהיה מותרת, כי אולי לא תחוש התורה לשאור האיש הבא מן הזנות בעבור שאין הנולדים ידועים לו, ולכך ביאר ואמר ערות בת אשת אביך מולדת אביך להגיד כי בת אביך הנזכרת בתחילה אינה בת אשת אביו^[י]. ובעבור שהיה בבני נח אסור באחיה מן האם ולא מן האב^[ח] יפרש הכתוב כי בישראל כלן שוות באיסור^[ט]. והנכון בפשט הכתוב הזה נפסוק יא^[י] מה שאמרו חכמים במסכת יבמות וכבבו "הבא על אחותו והיא לו בת אשת אביו" שאינה אמו "חייב משום אחותו ומשום בת אשת אביו", ומפרש שם מדכתיב "אחותך בת אביך, מולדת אביך למה לי, ש"מ לחייבו משום אחותו ומשום בת אשת אביו". וכפול הכתוב בלאוין לחייב על כל שם ושם, כי אפילו בשרצים יכפול לאוין רבים בשם אחר ללקות עליהם^[יא].

(י) כי ערותך הנה. זה הוא טעם לאיסור כל הקרובות לו משום שארו שהזכיר עד כאן [להלן בפסוק יז, עיי"ש].

(יד) ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב. עיין לעיל בפסוקים ז-ח.

(יז) לא תקח. עיין להלן כ,י^[א].

שאר הנה. עיין בשמות כא,ט-י.

זמה היא. תרגם אונקלוס "עצת חטאין היא", ורש"י כתב "שיצרך יועצך^[ב] לחטוא". ולא ידעתי טעם לזה, שכל העריות, גם העבירות האחרות, היצר יועצו לחטוא.

אבל הענין הוא כי שם זמה גזרו מן "כאשר זמם לעשות לאחר" ובדברים

ב י ת ה י י

שלא כהרמב"ם שמפרש שמוסב גם על בת אביך.	נאסר גם מן האב.
[י] שלכאורה הוא מיותר, שכבר אסר אחותו בת אביו בפסוק ט'.	[י] שלכאורה הוא מיותר, שכבר אסר אחותו בת אביו בפסוק ט'.
[ח] עיין בסנהדרין נח,א ברש"י ובתוס'.	[יא] בד"ר: בשם אחד ללקות עליהם. ועיין
[ט] כלומר, מה שהוצרך לפרט שהאיסור באחותו הוא בין מן האם ובין מן האב זה הוא משום שבב"נ אינו אלא במן האם. ומה שכפל האיסור במן האב זה הוא לגלות שאפילו בזנות	בסה"מ להרמב"ם שורש ט' ובהשגות רבינו שם.
	(יז) [א] ועיין ברש"י כאן.
	[ב] שזמה היינו עצה.

יט, ולמחשבה ההגונה יקראו מזימה, "ולא יבצר ממך מזימה" ובאיוב מבבג, ולזנות העשוי במחשבה בסתר יקרא זמה^[ג], כענין "אם נפתה לבי על אשה... כי היא^[ד] זמה והוא עון פלילים" ושם לא-ט-יא, וכן "וזמתך ותזנותיך" וביחזקאל כג, בט, "זמת זנותך" ובירמיה יג, כז - הניאוף בסתר ובגלוי^[ה]. ולפי דעתי אמר הכתוב זמה באשה ובתה וכאן ואשה ואמה ולהלן ביד^[ו] לגנות הענק^[ז], לומר כי כשישכב עם האחת שהיא אשתו יחשוב באחרת בעבור קרבתם ודמיונם והנה תהיה שכיבת שתיהן לו זמה^[ח] והוא הענין שהזכירו רבותינו בת"כ^[ט] "וברותי מכם המורדים והפושעים בי וביחזקאל כלח - אלו בני ט' מדות וכו"^[י]. ולכך אמר הכתוב וכאן ערות אשה ובתה, וכן יאמר ולהלן ביד^[יא] "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה", ולא אמר "ערות בת אשתך לא תגלה" ו"ערות אם אשתך"^[יב]. וטעם הכתוב כי בתחלת הפרשה ולעיל בפסוק וז^[יג] אמר "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו" - כי אסור הקרובות לו משום שארו^[יד] ונתן בהם טעם ובפסוק יז "כי ערותך הנה", ועכשו כשאסור קרובות אשתו אמר שארה הנה לומר שגם הנה אסורות מפני שהן שאר זו לזו ותהיה משכבו בשתייהן זמה, כמו שפירשתי^[יז]. וכן אמר הכתוב וביחזקאל כב, יא "ואיש את כלתו טמא בזמה", שטמאה לבעלה, כי גם בהיותה עמו תחשוב באביו בעבור דמיונם. וקרא הכתוב ולהלן בפסוק כגז שכיבת הבהמה "תבל" - שיבלבל זרע אדם

ב י ת ה י י נ

- [ג] כלומר, זמה אינה עצה ומחשבה, ואף לא מחשבה רעה, אלא מחשבת זנות.
- [ד] מחשבה זו.
- [ה] כלומר, זמה היא מחשבת הזנות, והזנות היא המעשה, והיינו הניאוף בסתר [במחשבה] ובגלוי [במעשה], וזה הוא שאומרים הכתובים זמה וזנות, כי הם שני ענינים, המחשבה והמעשה.
- [ו] כלומר, הביאור הנ"ל בזימה אמנם מסלק את הקושיא משאר עבירות, אבל עדיין לא נתיישב מדוע נאמר כן רק באשה ובתה ובאשה ואמה, הרי בכל העריות מחשבת הזנות זמה היא, ועוד שמשמעות הכתוב כאן היא שהמעשה עצמו זימה הוא.
- [ז] כלומר, לבאר מהי הגנות שבענין, כמו שיתבאר, שלא כלפירוש רש"י שהכתוב אינו מבאר בזה מהי הגנות שבענין אלא רק מגדיר
- [ח] בכלליות את המחשבה לעשות כן כמחשבת חטא.
- [ט] מחמת מחשבה זו, כמשנ"ת שזמה היינו מחשבת זנות.
- [י] בד"ר ליתא תיבת "בת"כ", והוא בנדרים כ, ב.
- [יא] ואחד מהם הוא בן שנואה, שמתוך ששונאה נותן דעתו בשעת תשמיש על אשה אחרת. ואפשר שהכוונה היא לבני ערבוביא, וכפירוש הטור אור"ח סי' רמ' ס"ג "שמשמש עם אשתו ונתן דעתו על אחרת אפילו שתיהן נשוי".
- [יב] כי בא לומר ששכיבת שתיהן היא סיבת האיסור.
- [יג] עיין בדברי רבינו שם.
- [יד] לעיל בפסוק ו' פירש רבינו בדרך אחרת, עיי"ש.

וזרע בהמה^[יד]. וכן אמר ולהלן כיבו בשכיבת הכלה "תבל הוא" - שיתערב האב והבן להיותם לה כאיש אחד, תשכב עם שניהם יחד במחשבה.

(יח) לצרור לגלות ערותה עליה בחייה. בכאן יפרש הכתוב טעם האיסור^[יא], יאמר שאינו ראוי שתקח אשה אל אחותה^[ב] לצרור אותן זו לזו, כי הן ראויות שתהיין אוהבות זו לזו, לא שתהיין צרות. ולא אמר בן באשה ובתה ולעיל בפסוק יז ובאשה ואמה ולהלן כיד^[ג] כי הנה שאר ואסורות אפילו לאחר מיתה^[ג].

(יט) ואל אשה בנדת טומאתה. אסור הכתוב הנדה מפני הטעם שהזכרתי ולעיל בפסוק ו^ז כי לא התיר המשכב רק לקיום הזרע, והנה הולד נוצר מדם האשה, או כלו או רובו, כאשר הזכרתי כבר ולעיל יבג, ומדם הנדות לא יהיה נוצר כלל, ואיך יעשה ממנו ולד והוא סם מות, ימית כל ב"א^[א] שישתה אותו או יאכלנו. והנה בהיות ברחם דם נדה הרבה לא תתעבר, כי ממנו לא נוצר, ואם תתעבר מדם אחר ויהיה גזון מזה הוא ימיתנו. וכבר הזכירו הרופאים עוד שאם יהיה גזון מדם משובת וכל מזונו מדם טוב אלא שנשתקע בתוכו מדם הנדות יחמיץ אותו ויוליד בולד שחין ואבעבועות למיניהם. וע"ד רבותינו ובתנחומא מצורע א"ז אם ישאר בגוף קצת ממנו יהיה הנולד מצורע. ומכל הפנים האלה ראוי שתרחק התורה משכב הנדה.

ועוד הגידו בו נסיון אמיתי, והוא ממפלאות תמים דעים^[ב] בתולדת^[ג], כי הנדה בתחלת זובה אם תביט במראה של ברזל בהיר ותאריך לראות בה יראו במראה טפות אדומות כטפות הדם^[ד], כי הטבע הרע המזיק שבה תוליד גנאי ורוע באויר, ידבק במראה, והנה היא כאפעה הממית בהבטתו^[ה], וכ"ש שתזיק לשוכב עמה אשר תדבק גופה ומחשבתה בו ובמחשבתו. ולכן גזר עליו הכתוב ולעיל טו, כדן "ותהי נדתה עליו"^[ו], כי רעתה רוע נדבק. והוא שאמר בנדת

ב י ת ה י י נ

[יד] כפירוש שני ברש"י שם, עיי"ש ובראב"ע שם. (יט) [א] בד"ר: בעל חיים.

[ב] מלה"כ באיוב לז, טז.

[ג] כלומר, בטבע.

[ד] עיין בדברי רבינו בבמדבר כא, ט.

[ה] עיין בדברי רבינו בבראשית לא, לה.

[ו] שחלים עליו דיני נדה, "מה היא מטמאה אדם

וכלי חרס אף הוא מטמא אדם וכלי חרס", כמו

שפירש רש"י שם. ועיין בראב"ע שם.

(יח) [א] שלא כטעם האיסור בשאר הבשר

שאינו מפורש, כמש"כ רבינו לעיל בפסוק ו'.

[ב] כלומר, עם אחותה [רבינו בבראשית

מט, כט].

[ג] מטעם שאר אע"פ שאז ל"ש הטעם של

לצרור.

טומאתה, ויאמר וביחזקאל לגו' "טומאת הנדה" – זכיר בה לעולם טומאה, כי היא כשרץ וכאיש המצורע שטומאה להם בגופם^[1].

ויתכן שזהו טעם "את מקורה הערה והיא גלתה וגו'" ולהלן ב'יח', כי המקור המשחת^[2] הוא ראוי להסתם, לא שיגלה וישאבו ממנו מים הרעים^[3] המזיקים מאוד. והנה נאסר לזרע הקדש^[4] כל ימי טומאתה עד שתטבול במים^[5], כי אז תטהר גם במחשבתה ותהי נקיה לגמרי.

(כ) ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע. אמר ר"א כי המשגל נחלק לג' חלקים, הא' לפריה ורביה, והב' להקל מלחות הגוף, והג' לתאווה הנמשלת לתאווה הבהמות. ואמר הכתוב לזרע, וטעמו אפילו לזרע^[6], והנה היא אסורה לגמרי.

ואפשר שאמר לזרע להזכיר טעם באיסור, כי לא יודע הזרע למי הוא ויבאו מזה תועבות גדולות ורעות^[7] לשניהם^[8]. ולא הזכיר זה בעונש ולהלן ב'יח' כי אפילו הערה בה ולא הוציא זרע יתחייב. ולכך אמר בסוטה ובבמדבר ה'ג' "ושכב איש אותה שכבת זרע", כי בעבור הזרע תהיה קנאתו. וכן בשפחה חרופה הזכיר ולהלן יט'כ' "שכבת זרע", כי האיסור בעבור שיוליד זרע מן השפחה.

והנכון בעיני^[9] כי בעבור היות אשת עמיתו אסורה לו לגמרי, לא ינקה כל הנוגע בה^[10], הוצרך לומר לזרע שאם אמר לא תתן שכבתך בלבד היה נראה שיזהיר אפילו בשוכב עמה לחבקה ולנשקה, וכאן בחייבי כריתות יזהיר^[11], על כן הוצרך להזכיר שכיבה לזרע לפרש כי במשגל יזהיר^[12]. והוא הטעם^[13] בשפחה חרופה, שהיא כאשת איש. וכן יאמר באשת איש ולהלן ב'יח' "איש... אשר ינאף את אשת רעהו" ולא אמר "ישכב", כי לא חייב בשכיבה בלבד^[14].

ב י ת ה י י

[1] וכן היא טבע רע מזיק יש בגופה.
[2] מלה"כ במשלי כה, כו.
[3] מלשון המשנה באבות א, יא.
[4] מלה"כ בעזרא ט, ב.
[5] אע"פ שכבר נוקתה מדם נדתה המזיק.
[6] שזרע האמור כאן אינו פריה ורביה וצאצאים אלא שכבת זרע, והוזכר כאן ובשפחה חרופה...
[7] כאמור במשלי ו, כט.
[8] וחייב כרת באמת אין בחיבוק ונישוק. ועיין בסה"מ להרמב"ם בל"ת שנג' יבהשגות רבינו שם.

(כ) [א] כלומר, אפילו לפריה ורביה.
[ב] מלה"כ ביחזקאל ח, טו.
[ג] לנואף ולבעל.
[ד] לענין כרת.
[ה] שזכר שכבת זרע.
[ו] מ"והוא הטעם" עד כאן ליתא בד"ר.

ולא אמר בכאן "לגלות ערותה"^[א] כי לא זכיר כן רק בַּשָּׂאָר הבשר ובנדה שהאסור בהן בעבור הגלוי^[יא], כמו שאמר ולהלן כיטו "את שארו הערה"^[יב].
ורבותינו דרשו^[יג] באשת איש למעט משמש מת^[יד], ואמרו בשפחה חרופה שאינו חייב אלא בגומר ביאתו, כמו שמפורש ביבמות ונהב.

(כא) מולך. ע"ז ששמה מולך^[א]. והזכירו הכתוב בשם הידיעה^[ב] כי היה במצרים וידוע להם. ור"א אמר כי יתכן שהוא מלכום תועבת בני עמון^[ג]. וכן נראה, כי כתוב ובמלכים א' יא, "אז יבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב ולמולך שקוץ בני עמון"^[ד], וגם הוא היה ידוע להם^[ה].

וכתב רש"י: "זו היא עבודתה, שמוסר את בנו לכומרים והכומרים עושין שתי מדורות גדולות ומעבירין את הבן ברגליו בין שתי מדורות האש. לא תתן - זהו מסירתו לכומרים. להעביר למולך - זהו העברת מדורה. וזה אינו כן, שהרי אמרו במס' סנהדרין וסדבו "העבירו ברגל פטור"^[ו], אלא "כמשורתא דפוריא"^[ז], שהוא מעבירו בתוך האש ממש. והזכיר בו הכתוב "נתינה" ו"העברה באש" שאינו חייב עד שימסרנו לכומרים והעבירו בתוך האש^[ח], כמו שמפורש במס' סנהדרין ושם. וכן מה שאמר הרב שמוסרו לכומרים והם מעבירין אותו, וכן כתב בפירושו במס' סנהדרין ושם בדיה לא תתן להעביר, אינו נראה מלשונם כן

החידושים

בית היין

[י] כמו שאמר בכל העריות הקודמות לשון גילוי ערוה ובנדה ואחות אשתו הסמוכות "לגלות ערותה".

[ב] שהלמ"ד הראשונה ב"למולך" מנוקדת

בפתח שהוא הניקוד של ה"א הידיעה.

[ג] הנזכר במלכים ב' כג, יג.

[ד] הרי לפנינו שמלכום תועבת בני עמון נקרא מולך. ועיין ברד"ק בשמואל ב' יב, לא.

[ה] ולכן בא בשם הידיעה.

[ו] שלא כרש"י שפירש שמעבירין את הבן ברגליו [בין שתי מדורות האש].

[ז] "אינו מעבירו ברגליו אלא קופץ ברגליו כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים. שהיתה חפירה בארץ והאש בוער בו והוא קופץ משפה לשפה"

[רש"י שם]. וכוונת רבינו להקשות על רש"י שפירש כאב"י שם, והרי הלכה כרבא ותניא נמי כוותיה דרבא התם.

[ח] שלא כרש"י שפירש שהזכיר בו הכתוב

נתינה והעברה באש לומר שימסרנו לכהנים שיעבירוהו בין מדורות האש.

[יא] ומשא"כ באשת איש שהאיסור הוא משום הזרע, כמשנ"ת [שמש"כ רבינו לעיל ב"זהנכון בעיני וכו'] זה הוא רק לפרש בדרך אחרת את ה"לזרע" האמור כאן, אבל טעם האיסור אכן הוא כמו שאמר לעיל ב"זאפשר".

[יב] כמשנ"ת לעיל בפסוק ו' ובפסוק יז, וכן בנדה האיסור הוא משום גילוי מקורה, כמשנ"ת לעיל בפסוק יט.

[יג] ה"לזרע" האמור...

[יד] באבר מת בלא קישוי דאין ראוי להזריע - רש"י.

(כא) [א] כת"ק דברייתא בסנהדרין סד, א. וכ"פ רש"י וראב"ע. ועיין בדברי רבינו להלן כה.

שם בגמ' [ט]. ועוד איך יתחייב הוא מיתה בעבודת אחרים. ולשון הכתוב עצמו ובדברים יח' "מעביר בנו ובתו" כך נדרש שהאב עצמו מעבירו.

אבל הענין כך, שהאב מוסרו לכומרים לשם שקוצם, והוא שכתוב ולהלן כג' "נתן למולך" [י], כשם שעושין בפנים כדכתיב ולעיל טו' "ונתנם אל הכהן", ואולי הכומרים עושין בו תנופה או הגשה לפני המולך, והם מחזירין אותו לידי האב והוא לוקחו ומעבירו בלהב האש. והוא "מעביר בנו ובתו באש" ובדברים יח' [יא]. וכך אמרו בירושלמי בסנהדרין ז' "לעולם אינו חייב עד שימסור אותו לכומרים ויטלנו ויעבירונו", כלומר, שיטלנו מהם ויעבירונו הוא.

אבל לא היה שורפו, שהרי אמרו בסנהדרין וסד' "המעביר את עצמו פטור", שהוא חי אף לאחר העברה. וכן פרש"י בסנהדרין שם בד"ה שרגא דלבנו.

ועם כל זה הנראה בעיני מהכרע הפסוקים כי היה הבן למאכולת אש [יב], שהכתוב וביחזקאל כג' אומר "וגם את בניהן... העבירו להם לאכלה", ושם בפסוק לט' נאמר "ובשחטם את בניהם לגלוליהם", שהיו מעבירים אותו באש עד שישרף או שימות באש, והיא שחיתתם [יג], כי הלשון הזה "העבירו להם" במולך הוא ואמר בו הכתוב וביחזקאל שם "לאכלה" והזכיר בו שחיטה. א"כ מה שאמרו רבותינו "כמשורתא דפוריא" לומר שהיו מעבירין אותו על השלהבת פעמים רבות והוא מת בלהב האש. והנה הוא חייב בדין התורה משעת העברה ראשונה, משתמשול בו האור, כגון שנתפש האש באחד מאיבריו [יד], ולכך הוצרכו לומר

ב י ת ה י י

[יא] שהאב בעצמו מעבירם. ועיין ברש"י בסנהדרין שם בד"ה לא תתן להעביר ובד"ה ה"ג. [יב] מלה"כ בישעיה טד, ויח'. [יג] כלומר, ש"לאכלה" היינו שישרף, ו"בשחטם" היינו שימות.

[יד] בחידושי הר"ן בסנהדרין שם כתב בשם רבינו כאן "שעבודת המולך היתה בהעברה, וכל שהיה עובר היה שולט בו קצת האש אם בבגדיו או בשערותיו, ויש שלא היו עוברים בו רק פעם אחת, או שתים ונשארים חיים, ויש שהיו מפלגים בהעברה פעמים רבות עד שהיו נשרפין". אבל מדברי רבינו לא משמע כן אלא שהחייב הוא דוקא "משתמשול בו האור, כגון שנתפש האש

[ט] שאמרו על מימרא דר' ינאי שאמר שאינו חייב עד שימסרנו למשרתי ע"ז שנאמר ומזרעך לא תתן להעביר, "תניא נמי הכי: יכול העביר ולא מסר יהא חייב... מסר למולך ולא העביר יכול יהא חייב... מסר והעביר שלא למולך יכול יהא חייב... מסר והעביר למולך ולא באש יכול יהא חייב". הרי משמע מלשונם שהאב הוא המעביר, ושהמסירה לכומרים אינה שיעבירוהו הם, וכן משמע מלשון המשנה שם סד, א: "אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש וכו'".

[י] שר"ל מסרו לכומרים לשם שקוצם, ולא שהעבירו באש למולך, כמו הנתינה כאן שאינה ההעברה אלא המסירה לכומרים.

שמעביר עצמו פטור, אבל היה האש אוכלת בו^[טו], כי זה היה קרבנם למולך. ולשון "מעביר באש" יאמר בכל מקום על הדבר שהוא בוער באש ואיננו אוכל^[טז] מפני שנותנין אותו באש ומעבירין אותו ממנו ואינו נעשה אפר כנשרפין, כענין בכלי הגוים שמלבנין אותן באש שנאמר בהן ובמדבר לא, כגון "תעבירו באש וטהרו", ואמר בבני עמון ובשמואל ב' יב, לאו "והעביר אותם במלכין" לומר ששרף אותן באש כאשר יעשו הלבנים במלכין^[יז], אי"כ "מעביר בנו ובתו באש" הוא נתינתו באש שתמשול בו האור, לא העברה בעלמא, והיא העברה הנזכרת במולך שהיא באש ע"ד רבותינו שלמדו ובסנהדרין שם בג"ש העברה העברה, מה להלן ובדברים יח, באש אף כאן באש, מה כאן למולך אף להלן ובדברים שם למולך. וראיה לדבריהם שכתוב ביאשיהו ובמלכים ב' כג, "וטמא את התפת אשר בגיא בן הנם לבלתי להעביר איש את בנו ואת בתו באש למולך", אי"כ העברה הנזכרת במולך היא באש. וכן כתיב במנשה ובדה"י ב' לג, "והוא העביר את בניו באש בגי בן הנם"^[יח]. ומצאתי שכתוב באחז ובמלכים ב' טז, "וגם את בנו העביר באש כתועבות הגוים אשר הוריש ה'", ובדה"י וב' כח, נאמר בו "ויבער את בניו באש כתועבות הגוים אשר הוריש ה'", אי"כ ההעברה היא הבערה באש ממש^[יט].

ומה שאמר הכתוב ובמלכים ב' יז, לאו "והספרוים שורפים את בניהם באש לאדרמלך וענמלך אלהי ספרוים", היא ע"ז אחרת שעבודתם לשרוף אותם לגמרי כעולה^[כ]. וכן היו עושין לבעל, כמו שכתוב בירמיהו ויט, "ויצאת אל גיא בן הנם" ושם ובפסוקים ד-הו כתוב "ומלאו את המקום הזה דם נקיים ובנו את במות הבעל

ב י ת ה י י ן

באחד מאיבריו, אף על פי שלא מת בזה. ^[טו] כאמר ביחזקאל "לאכלה", והוא מת מחמתה, שהרי הזכיר בו ביחזקאל שחיטה. ורק שלא היה מתאפל, שהאש אוכלת בו אבל אינה אוכלת אותו, כמו שיבואר. ומה שאמרו שמעביר עצמו פטור זה הוא משום שלהתחייב לא צריך שימות, שהאב חייב משתמשול בו האור אפילו לא מת, כגון שכיבו האור שאחזה בו. ^[טז] מלה"כ בשמות ג, ב. ^[יז] שאינם פלים באש. ועיין בתרגום וברש"י וברד"ק שם. ^[יח] מקום המולך, כמבואר במקרא הקודם שהובא לעיל בסמוך.

^[יט] שהרי במלכים אומר שהעביר אותם ובדה"י אומר שהבעיר אותם. ^[כ] כלומר, רש"י בסנהדרין שם בד"ה שרגא דלבני מקשה מפסוק זה על מה שאמרו שם שהמעביר עצמו פטור שמוכח מזה שבהעברה למולך אינו מת, ומתריך שזו ע"ז אחרת, אבל לרבינו אין זו קושיא כי גם בהעברה למולך בדר"כ היה מת מחמת האור, אלא שאעפ"כ יש להקשות מהכתוב הזה, שהרי עכ"פ אף לדעת רבינו בהעברה למולך לא היה נשרף כעולה ^[אע"פ שברד"כ היה מת מחמת האור] ובכתוב הזה מבואר שהיה נשרף כעולה, ולכן גם לדעת רבינו צ"ל שזו ע"ז אחרת.

לשרוף את בניהם באש עולות לבעל אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי. ועוד כתוב ושם לבלהו^ל ויבנו את במות הבעל אשר בגיא בן הנם להעביר את בניהם ואת בנותיהם למולך אשר לא צויתים ולא עלתה על לבי^{לכא}. אבל מפני ששני הפסוקים האלה בבמות הבעל, ושניהם בגיא בן הנם, והאזהרה בשניהם "אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי^{לכא}", ושם במקום שהוא הטמא היה שם מולך, כמו שכתוב ביאשיהו ובמלכים ב' כג^{לכג}, נראה מכל זה שהיו שורפים את בניהם עולות למולך, והוא הבעל, ושניהם לשון קרוב, מלכות ואדנות. ואיננו בעל פעור^{לכד} ובעל זבוב^{לכה}, כי זה יקרא הבעל סתם כאשר יקרא המולך. אבל הזכיר בו הכתוב העברה^{לכו} כי היא עקר עבודתו, בהעברה, משתמשול בו האור, ותקרא שרפה כי ימות שם, ולכן יקראו עולות^{לכו}. וכן אני סובר כי אלהי ספרוים הוא המולך, כי הכנוי בהם מלך^{לכח} וכן, אבל היו שני נעבדים, פנו לאחד אדר מלשון כבוד, ולשני ען מלשון עונה^{לכט}, ושתפו בשניהם מלך, והוא כמו מולך, והשרפה היא מיתתם באש^ל, כאשר פירשתי. ואם נאמר שהשקוצים האלה^{לא} אינם המולך יתכן כי בעבור היות עבודתם בבנים ובבנות להביא באש כענין שאמר במולך ישתפו בהם שמו, מלך ובעל, ואין עבודתם שוה, כי המולך בהעברה, ואלהי ספרוים בשרפה, ולבעל בשחיטה ושרפה כעולות, ונאמר שהיו במקום התופת אשר בגיא בן הנם במות לבעל ושם עוד מולך, ומה שאמר הכתוב ובידמיה לבלהו^ל ויבנו את במות הבעל אשר בגיא בן הנם להעביר את בניהם למולך" יהיה פירושו "ולהעביר".

ב י ת ה י י

- [כא] כלומר, בבעל נאמר "לשרוף את בניהם באש עולות", אבל במולך נאמר רק "להעביר את בניהם ואת בנותיהם למולך", וזה הוא כפי שנתבאר לעיל החילוק ביניהם.
- [כב] מ"אבל" עד כאן חסר בד"ל מחמת הדומות.
- [כג] צ"ב מדוע הזקק רבינו לכתוב ביאשיה, הרי בכתוב בירמיה הנ"ל שעליו דן רבינו מבואר ד"ז, שהכתוב אומר "ויבנו את במות הבעל אשר בגיא בן הנם להעביר את בניהם ואת בנותיהם למולך".
- [כד] האמור בבמדבר כה, ג ועוד.
- [כה] האמור במלכים ב' א, ב-ו-טז.
- [כו] ולא שריפה.
- [כז] כלומר, לפי משנ"ת שהמולך והבעל אחד הם הרי בע"כ מה שנאמר בבעל שריפה אינו שריפה לגמרי כעולה, שהרי במולך היה רק מעביר באש שבזה לא נשרף לגמרי כעולה, כמשנ"ת לעיל, אלא הכוונה בשריפה בבעל היא רק שימות ע"י האש. וגם מה שבירמיה יקראו עולות אין הכוונה שהיו נשרפין לגמרי כעולות, אלא שלמיתתן ע"י שריפה יקראו עולות.
- [כח] אדרמלך וענמלך.
- [כט] עיין בסנהדרין סג, ב.
- [ל] ולא התאכלותם באש.
- [לא] אלהי ספרוים, אדרמלך וענמלך, והבעל.

ואמרו רבותינו ובסנהדרין סגבו "אף חזקיהו מלך יהודה בקש אביו לעשות לו כן", שישורף אותו באש, "אלא שסכתו אמו סלמנדרא", והנה אחז למולך העביר אותו, דכתיב ובמלכים ב' טז, "וגם את בנו העביר באש כתועבות הגוים", וזה [לב] הלשון [לב] הכתוב במולך, אם כן [לג] היא העברה שתמשול בו האור וימות [לד], וניצל הצדיק בסלמנדרא זו שבראה הקב"ה בעבורו [לה].

וע"ד הפשט אמרו כי המעביר בנו ובתו באש מין ממיני הכשפים [לו], כי בענין הפשוט נאמר ובדברים יח' "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף" [לז]. ואמר במנשה ובדה"ב' לג' "והוא העביר את בניו באש בגי בן הנם ועונן ונחש וכשף ועשה אוב וידעוני", וכתיב ובמלכים ב' יח' "ויעבירו את בניהם ואת בנותיהם באש ויקסמו קסמים וינחשו". והמולך היא ע"ז שמקריבין לו הקטנים. אבל אחר שמצאנו כתוב ושם כג' "לבלתי להעביר איש את בנו ואת בתו באש למולך" נאמנו דברי רבותינו שהכל למולך באש. אבל יתכן שהיתה העבודה ההיא להם לקסום שוא [לח], והיו מתנבאים בה כפי סכלותם, והם נביאי הבעל המקריבים לו הבנים והבנות ויראו להם חלומות שוא ומקסם כזב [לט]. ולכן תיחס התורה ענין המולך בענין הקסמים, כי בכאן ולהלן כו' סמכו אל "הנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים" [מ] ובמשנה תורה כל הפרשה ויח' ט-כב) במתנבאים לדעת עתידות בשקר.

ב י ת ה י י

[לב] הלשון "העביר באש" הוא...
[לג] מוכח מדברי רבותינו שאמרו שסכתו אמו סלמנדרא ועי"ז לא נשרף ש...
[לד] שלא כרש"י בסנהדרין סד, ב בד"ה שרגא דלבני שהכריח ממה שאמרו המעביר עצמו פטור שהעברה למולך אינה שורפתו ולפי"ז כתב שמה שאמרו לגבי חזקיה לאו למולך היה אלא לאלהי ספרדים [כמו שמשמע מהגמ' שם סג, ב, עיי"ש].
[לה] נראה שכוונת רבינו בקטע הזה היא שאע"פ שלפי מה שהציע בסוף שהבעל ואלהי ספרדים אינם המולך אין להוכיח מהכתוב בהם שהיתה שריפה במולך, אעפ"כ יש להוכיח ממה שאמרו רבותינו לגבי חזקיה שבהעברה באש למולך היתה האש מושלת בו והיה מת, אע"פ שלא היה נשרף, וכמו שביאר רבינו לעיל בתחילת דבריו בדיבור המתחיל "ועם כל זה".
[לו] כלומר, מעביר זרעו למולך האמור כאן ומעביר בנו ובתו באש האמור בדברים אינם דבר אחד, שלמולך היינו לע"ז ולא היינו באש, ובאש לא היינו ע"ז אלא כישוף.
[לז] עיין בדברי רבינו להלן יט, כו בדיבור המתחיל ועל דרך הפשט כע"ז לגבי לא תאכלו על הדם.
[לח] מלה"כ ביחזקאל כא, כח. וכלומר, לדעת העתידות, כמו שביאר רבינו בדברים יח, ט.
[לט] מלה"כ ביחזקאל יג, ז.
[מ] שהם כשפים, כמו שביאר רבינו בדברים שם.
[מא] כלומר, להלן כ, ג הזכיר הטעם של חילול ה' והוסיף "למען טמא את מקדשי", שאמר

והנה הזכיר הכתוב כי העברת הזרע למולך הוא חלול השם, ובפרשה האחרת ולהלן בג' הוסיף "למען טמא את מקדשי" [מא]. ואולי טעמו למען טמא את העם המקודש לשמי [מב] שצויתי ולעיל יא, מד ולהלן כתח' "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' מקדשכם", "ולחלל את שם קדשי" בעבורם על העבירה החמורה לפני [מג], כי כן יאמר בעבירות החמורות, "ואיש ואביו ילכו אל הנערה למען חלל וגו'" ובעמוס ב, ז. ויתכן שאמר כן מפני שהמקריב מזרעו למולך ואחרי כן יבא אל מקדש ה' להקריב קרבן מטמא את המקדש, כי קרבנותיו טמאים ותועבה לשם והוא עצמו טמא לעולם, שנטמא ברעה שעשה, כמו שאמר ולהלן יט, לא [מד] "לטמאה בהם", וכתוב וביחזקאל ל, יח [מה] "ובגלוליהם טמאוה". והזכיר בו חלול ה' כי כאשר ישמעו הגוים שכבד את המולך מזרעו ויקריב מבהמתו קרבן לשם הוא חלול [מו]. וזה שאמר הנביא ושם כג, לז-לח "וגם את בניהן אשר ילדו לי העבירו להם לאכלה. עוד זאת עשו לי טמאו את מקדשי ביום ההוא" [מז], ואומר ושם בפסוק לט' "ובשחטם את בניהם לגלוליהם ויבאו אל מקדשי ביום ההוא לחללו והנה כה עשו בתוך ביתי" [מח].

וע"ד האמת ישראל זרע קדש [מט] הנולדים בבית ה', וזה טעם "אשר ילדו לי" ושם בפסוק לז, והנה המקריב אותו למולך מטמא מקדשו ומחלל שמו הגדול,

ב י ת י י

"למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי".
[מב] רש"י שם פירש: "למען טמא את מקדשי – את כנסת ישראל שהיא מקודשת לי, מלשון ולא יחלל את מקדשי" [להלן כא, בג]. ור"ל, שכמו ש"לא יחלל את מקדשי" היינו שלא יחלל את העבודה המקודשת לי, ולא את המקדש, כן למען טמא את מקדשי היינו את כנ"י המקודשת לי, ולא את המקדש. ורבינו הביא שם דברי רש"י וכתב שביאר זאת כאן בדרך האמת.

[מג] כלומר, שני הטעמים קשורים זב"ז, שמטמא את העם המקודש לשם קדשי, ומחלל את שם קדשי. [מד] כאוב וידעוני.

[מה] בע"ז.

[מו] כלומר, לפירוש זה "מקדשי" היינו מקדש, וחלול ה' היינו בעיני הגוים, והקשר בין העברת זרעו למולך לבין המקדש הוא "מפני שהמקריב מזרעו למולך ואחרי כן יבא אל מקדש ה'

להקריב קרבן מטמא את המקדש" [משתי סיבות, כיון שקרבנותיו טמאים ותועבה לה', ועוד שהוא עצמו טמא], והקשר בין ב' הטעמים הוא שהחילול ה' בעיני הגוים הוא בזה "שישמעו שכבד את המולך מזרעו ויקריב בהמתו קרבן לשם", שלא זו בלבד שמעביר בניו למולך, אלא זאת ועוד שמכבד את המולך יותר, שמכבדו בזרעו ואילו לה' מקריב רק בהמתו.

[מז] כשבאו אח"כ אל מקדש ה' להקריב קרבן, כמו שמבואר שם בפסוק לט' שמוכא בדברי רבינו מיד בסמוך.

[מח] ובוזה מחללים ומטמאים את המקדש [אבל חילול ה' אינם עושים ב"כה עשו בתוך ביתי" שהקריבו קרבן לה' כמו שהקריבו קרבן למולך, אלא דוקא בחילוק ביניהם, שאת המולך כיבדו בזרעם ואילו את ה' רק בבהמתם].

[מט] מלה"כ בישעיה ו, יג ובעזרא ט, ב.

כלשון יולא יחלל זרעו ולהלן כא, טו. ולכך אמר בו ולהלן כג-הו "ואני אתן את פני באיש ההוא... ושמתי אני את פני וגו'". והמשכיל יבין^[ג].

(כב-כג) וטעם הזכור והבהמה מפורסם כי הוא דבר נתעב ואיננו בקיום המינין, כי אדם ובהמה לא יולידו^[א].

וכתב ר"א אחר שמצאנו ובראשית יט, לדו "הן שכבתי אמש את אבי הנה לא תשכב אזהרה לשוכב ולנשכב"^[ב]. ואם כדבריו למה לא היתה האשה בכלל ובכל בהמה לא תתן שכבתך^[ג], כי האשה בכלל האזהרות בכל התורה^[ד]. אבל טעם "שכבתי אמש את אבי" בעבור כי הן השוכבות, כדי שיצא ממנו הזרע. בידוע שהזרע יבא מן התנועה, או מן הגוף, כמו שיתהווה הקצף בפיות הסוסים במרוצתם, או שיתילד בגידים הקרובים משם ויאסף שם בחמום התנועה ויצא^[ה], ואם לא שכבו אותו לא יצא ממנו הזרע, כי היה כאבן דומם^[ו] בשכרותו.

תבל הוא. עיין לעיל בפסוק יז.

(כד-כה) אל תטמאו בכל אלה וגו'. עיין בהקדמה לספר זה ובהערות טז' ויז' שם.

(כה) ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ. החמיר הכתוב בעריות בעבור הארץ שתטמא בהן ותקיא הנפשות העושות. והנה העריות חובת הגוף ואינן תלויות בארץ^[א]. אבל סוד הדבר בכתוב ובדברים לב, טו שאמר "בהנחל עליון גויים וגו' כי חלק ה' עמו וגו'". והענין, כי השם

ב י ת ה י י נ

[ג] עיין בדברי רבינו להלן כב-ו.
(כב-כג) [א] ו"המשגל דבר מרוחק ונמאס בתורה זולתי לקיום המין, ואשר לא יולד ממנו הוא אסור", כמשנ"ת לעיל בפסוק ו'.
[ב] בזכור.

[ג] שהוצרך הכתוב לומר "ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה".

[ד] אע"פ שנכתבו בלשון זכר.

[ה] נראה שר"ל, או שהתנועה עצמה יוצרת את

(כה) [א] וכיון שחובתן אינה תלויה בארץ ישראל מדוע החמיר בהן בעבור הארץ.

[ב] מלה"כ בבראשית י, לא.

הנכבד ברא הכל, ושם כח התחתונים בעליונים, ונתן על כל עם ועם בארצותם לגויהם^[ב] כוכב ומזל ידוע, כאשר נודע באיצטגנינות^[ג]. וזהו שאמר [בדברים ד, יט] "אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים", כי חלק לכלם מזלות בשמים. וגבוהים עליהם מלאכי עליון נתנם להיותם שרים עליהם, כענין שכתוב [בדניאל י, ג] "ושר מלכות פרס עומד לנגדי", וכתוב ושם בפסוק כ"ז "והנה שר יון בא". ונקראים עליהם מלכים, כדכתיב ושם בפסוק יג' "ואני נותרתי שם אצל מלכי פרס"^[ד]. והנה השם הנכבד ית' הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים לכל העולם^[ה]. אבל ארץ ישראל

ב י ת ה י י ז

[ג] וז"ל רבינו בדברים יח, ט: "הבורא ית' כאשר ברא הכל מאין עשה העליונים מנהיגי התחתונים אשר למטה מהן, ונתן כח הארץ וכל אשר עליה בכוכבים ובמזלות לפי הנהגתם ומבטם בהם, כאשר הוא מנוסה בחכמת האיצטגנינות וכו'".
[ד] וז"ל רבינו בדרשתו לקהלת עמ' רא': "וזהו שנאמר [בדברים ד, יט] אשר חלק ה' אלהיך. הזכיר השמש והירח והכוכבים שהם מזלות, והזכיר כל צבא השמים שהם מלאכי מעלה, כענין ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו [במלכים א' כב, יט], ואמר הכתוב על כלם אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים, כי כלם [אולי צ"ל: לכלם] מזלות בשמים וגבוהים עליהם מלאכי עליון להיות שרים עליהם וכו'". וכ"כ רבינו בקצרה בדברים שם, עיי"ש, והוסיף "ובעבור כן יעשו להם אלהים מהם ויעבדום". והאריך בזה רבינו בשמות כג, עיי"ש. וכל זה הוא שלא כרש"י בדברים שם שכתב: "אשר חלק ה' – להאיר להם. ד"א לאלהות, לא מנען מלטעות אחריהם אלא החליקם בדברי הבליהם לטרדם מן העולם". וז"ל רבינו בדברים כט, כה: "אלהים אשר לא ידעום – באלהים, כלומר שלא ידעו אותם בכח אלהות שימצא להם מעצמם, ולא חלקם ה' אלהי אבותם להם כאשר שָׁמַם על האומות".

[ה] חוץ מא"י, כמו שיתבאר מיד. ור"ל שלכן הקב"ה נקרא אלהי האלהים ואדוני האדונים [בדברים י, יז], מפני שאכן יש בעולם [חוץ מבא"י] כוחות, המלאכים שעל הכוכבים והמזלות, והקב"ה הוא כח ואדון הכוחות כולם. וז"ל רבינו בשמות כג, ג: "הראשונים החלו לעבוד המלאכים, שהם השכלים הנבדלים, בעבור שידעו לקצתם שררה על האומות וכו', וחשבו שיש להם יכולת בם להיטיב או להרע, וכל אחד עובד לשר שלו, כי היו הראשונים יודעים אותם. ואלה הם הנקראים בתורה ובכתובים כלם אלהים אחרים, מאלהי העמים, כי המלאכים נקראים אלהים, כמו שנאמר הוא אלהי האלהים, השתחוו לו כל אלהים, כי גדול ה' מכל האלהים, ואע"פ שהיו העובדים יודעים שהכח הגדול והיכולת הגמורה לאל עליון. וכך אמרו רבותינו [במנחות ק, א] דקרו ליה אלהא דאלהיא וכו'". וז"ל רבינו בבראשית א, א: "אלהים – בעל הכחות כלם, כי המלה עיקרה אל שהוא כח, והיא מלה מורכבת – אֵל הם, כאלו אֵל סמוך, ויהם" ירמוז לכל שאר הכחות, כלומר כח הכחות כלם. ועוד יתבאר סוד זה". וכנראה הכוונה במה שסיים רבינו שם היא למבואר בדבריו כאן.

[ו] כאמור בשמואל א' כו, יט: "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה'". ועיין בדברי רבינו בבראשית סוף יב, א.

אמצעות הישוב היא נחלת ה' [ח] מיוחדת לשמו, לא נתן עליה מן המלאכים קצין שוטר ומושל [ז], בהנחילו אותה לעמו המיוחד שמו [ח] זרע אוהביו [ט]. וזהו שנאמר ובשמות יט, הו' "והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ" [י], וכתוב ובירמיה יא, הו' "והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים" - לא שתהיו אתם אל אלהים אחרים כלל. והנה קדש העם היושב בארצו בקדושת העריות וברובי המצות להיותם לשמו. ולכך אמר ולהלן כ, כבו "ושמרתם את כל חוקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם ולא תקיא אתכם הארץ" וכתוב ושם בפסוק כד, "ואומר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה... אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים" - יאמר כי הבדיל אותנו מכל העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים בתתו לנו את הארץ שיהיה הוא ית' לנו לאלהים ונהיה מיוחדים לשמו [יא]. והנה הארץ שהיא נחלת השם הנכבד תקיא כל מטמא אותה ולא תסבול עובדי ע"ז ומגלים עריות [יב]. והפרשה הזאת הזכירה המולך ולעיל בפסוק כא, לכל [יג] ע"ז עם זכרון העריות, ועל כלם אמר ובפסוקים כד-כה "אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים... ותקיא הארץ את יושביה", וכן אמר בפרשה השניה ולהלן כ, כבו "ואבדיל אתכם מן העמים להיות

בית היין

[ז] מלה"כ במשלי ו, ז.

[ח] בדרשה לקהלת שם: "מפני שהנחיל אותה לעמו המיוחד שמו".

[ט] ע"פ ישעיה מא, ח.

[י] ו"ל רבינו שם: "והייתם לי סגולה מכל העמים - שתהיו סגולה בידי כדבר נחמד לא ימסרנו המלך ביד אחר וכו'. ואמר כי לי כל הארץ כטעם אשר חלק ה' אליהם אותם לכל העמים... ואתכם לקח ה'. וכך אמר [להלן כ, כו] ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי". וז"ל רבינו בדברים ז, ו: "בך בחר ה' אליהם להיות לו לעם סגולה - שאין לך קצין שוטר ומושל בכל מלאכי מעלה, אבל אתה סגולת ה' תחת ידו וכו'".

[יא] ו"ל רבינו בדרשתו לקהלת עמ' רא': "יאמר כי הבדיל אותנו מן העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים בתתו לנו הארץ שיהיה הוא לנו לאלהים עליה ונהיה מיוחדים לשמו". וז"ל

בדרשתו לר"ה עמ' רנ': "יאמר כי הבדיל אותנו מן העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים בתתו לנו הארץ הזאת שיהיה הוא ית' לנו לאלהים ונהיה מיוחדים לשמו בה".

[יב] מגלי עריות כי הם מטמאים את נחלת ה' בטומאת העריות, ועובדי ע"ז כי הם מטמאים את נחלת ה' המיוחדת לשמו בעובדם לאלהים אחרים. ובזה משיב רבינו על הקשיא שהציב בראשית דבריו, שהעריות חובת הגוף ואינן תלויות בארץ ומדוע איפוא החמיר בהן בעבור הארץ, ומשיב רבינו שהסיבה לכך היא משום שבעריות נטמאת הארץ שהיא נחלת ה', ומוסיף שמטעם זה נזכרה כאן גם ע"ז וגם עליה נאמר שהארץ תקיא עובדי ע"ז, כיון שגם זה הוא ההיפך של נחלת ה' המיוחדת לשמו.

[יג] נראה שצ"ל: לכלול. ובד"ר: בכלל.

[יד] כמשנ"ת בדברי רבינו בשמות כ, ג.

ל"י, שהוא חומר איסור ע"ז. ולכך אמר כי מפני שהם מיוחדים לשמו בעבור כן נתן להם הארץ, שנאמר ולהלן ככדו "ואומר לכם אתם תירשו את אדמתם ואני אתננה לכם לרשת אותה... אני ה' אלהיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים". והנה בחוצה לארץ אע"פ שהכל לשם הנכבד אין הטהרה בה שלמה בעבור המשרתים המושלים עליה והעמים תועים אחר שריהם לעבוד גם אותם^[יד]. ולכך יאמר הכתוב ובישעיה נד, הו "אלהי כל הארץ יקרא", כי הוא אלהי האלהים המושל על הכל, והוא יפקוד בסוף על צבא המרום במרום להסיר ממשלת העליונים ולהרוס מערכת המשרתים ואחרי כן יפקוד על מלכי האדמה באדמה^[טו]. וזהו ענין הכתוב ובדניאל ד, ידו שאמר "בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא", יאמר כי הדבר ההוא הנגזר על נבוכדנצר בגזרת עירין^[טז] שגזרו על הכחות הנאצלים מהם^[יז] לעשות כן. ויקראו "עירין" כי מאצילותם יתעוררו הכחות בכל הפעולות, כמו שאמר ובדניאל ד, יא "ואלו עיר וקדיש מן שמיא נחית קרא בחיל וגו'". ו"מאמר קדישין שאלתא" כלומר שישאלו מהעליון הרצון עליו^[יח] ואח"כ גזרו להעשות כן. וזהו שאמר לו לדניאל ושם בפסוק כא' "וגזרת עילאה היא", כי הכל מאתו היא. והנה השם הנכבד "אלהי האלהים" בחוצה לארץ, ו"אלהי ארץ ישראל" שהיא נחלת ה'. וזהו טעם "זונה אחרי אלהי נכר הארץ" ובדברים לא, טז, כי האלוהות נכרים בארץ השם^[יט] ובנחלתו^[כ]. וזהו שנאמר ובמלכים ב' י, כז "לא

ב י ת ה י י נ

המלך בפלטרין שלו ומוציאן מן הפלטרין, כמו שאומר הכתוב [בישעיה סה, ג] העם המכעיסים אותי על פני תמיד, ואומר [בהושע ט, ג] לא ישבו בארץ ה' וכו'.

וז"ל רבינו בבראשית יט, ה: "ודע כי משפט אנשי סדום היה למעלת ארץ ישראל, כי היא מכלל נחלת ה' ואינה סובלת אנשי תועבות, וכאשר תקיא את הגוי כלו מפני תועבותם הקדימה וקאה את העם הזה שהיו רעים מכלם לשמים ולבריות, ושממו עליה השמים והארץ והושחתה הארץ בלא רפואה לעולם, מפני שבעבור טובה נתגאו. וראה הקב"ה שיהיה לאות לבני מרי לישראל העתידים ליורשה, כאשר התרה בהם [בדברים כט, כב] גפרית ומלח שרפה כל ארצה... כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים אשר הפך ה' באפו ובחמתו. כי יש באומות רעים

[טו] כאמר בישעיה כד, כא: "זיהה ביום ההוא יפקוד ה' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה על האדמה".

[טז] המלאכים שרי המזלות והכוכבים.

[יז] המזלות והכוכבים.

[יח] כלומר, שישאלו מהקב"ה מהו רצונו.

[יט] ע"פ הושע ט, ג: "לא ישבו בארץ ה'".

[כ] שלא כרש"י שם שפירש: "נכר הארץ – גוי הארץ".

[כא] וז"ל רבינו בדרשתו לר"ה עמ' רמט', שלאחר שמאריך בדברים מבהילים בחומר אמירת וידוי בלא עשיית תשובה הוא כותב: "וכל שכן הזוכים לישב לפני הקב"ה בארצו שהם כמו רואי פני המלך, ואם זהירים בכבודו טוב להם ואשריהם, ואם ממרים בו אוי להם יותר מכל הבריות, שהם עושין מלחמה ומכעיסין את

ידעו את משפט אלהי הארץ וישלח בם את האריות והנם ממיתים אותם כאשר אינם יודעים את משפט אלהי הארץ - הנה הכותים לא היו ענושים בארצם בעבדם את אלהיהם לשלח בם את האריות, ובבואם בארץ השם ועשו שם במעשיהם הראשונים שלח בהם האריות הממיתים אותם^[כא]. וכן שנינו בספרא וקדושים כ,כב: "ולא תקיא הארץ אתכם וגו' - ארץ ישראל אינה כשאר ארצות, אינה מקיימת עוברי עבירה"^[כב]. ובספרי ודברים ל,יב: "ואין עמו אל נכר - שלא תהא רשות לאחד משרי אומות העולם לבא לשלוט בכם, שנאמר ובדניאל יבו ואני יוצא והנה שר יון בא וגו'"^[כג]. והוא מאמרם שאמרו ובכתובות קיבו "כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה"^[כד], שנאמר ולהלן כהלתו לתת לכם את

בית היין

מאוס שאינו עומד במעיו אלא מקיאו וכו'". והובא ברש"י להלן בפסוק כח'. ועיין בדברי רבינו בויקרא יג,ז ויד,לד מה שביאר בענין נגעי בגדים ונגעי בתים שהיא הנהגה נסית מיוחדת לא"י.

[כג] עיין בדברי רבינו בדברים שם.

[כד] כיון שהוא תחת שליטת המזלות והכוכבים והמלאכים שעליהם.

[כה] שבארץ כנען בלבד הוא שיהיה ה' לנו לאלהים כיון ששם שליטתו היא בלא כוכבים ומזלות ומלאכים עליהם, כמשנ"ת. ועיין בדברי רבינו בבראשית יז,א: "ולכן אמר עתה לאברהם כי הוא התקיף המנצח, שיגבר על מזלו ויוליד בנים, ויהיה ברית בינו ובין זרעו לעולם, שיהיה חלק ה' עמו וברצונו ינהיגם, לא יהיו תחת ממשלת כוכב ומזל". וכן שם טז,יח: "והוסיף והייתי להם לאלהים שהוא בכבודו ינהיגם ולא יהיו בממשלת כוכב ומזל או שר משרי מעלה". ובבמדבר כג,כג: "כי בעבור היותו קוסם ובלק שלח לו כי ידעתי את אשר תברך בקסמך מבורך ואשר תאור בהם יואר ושלח לו קסמים על כן אמר לו אין נחש ביעקב להרע או להיטיב להם, ולא קסם בישראל מזיק או מועיל, כי בכל עת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל בהם, כי מפי עליון תצא להם הרעות והטוב, לומר כי חלק

וחטאים מאוד ולא עשה בהם ככה, אבל למעלת הארץ הזאת היה הכל כי שם היכל ה'".

וה"ל רבינו בבראשית א,א: "ונתן ר' יצחק טעם לזה, כי התחילה התורה בבראשית ברא אלהים וספור כל ענין היצירה עד בריאת האדם ושהמשילו במעשה ידיו וכל שת תחת רגליו, וגן עדן שהוא מבחר המקומות הנבראים בעולם הזה נעשה מכון לשבתו, עד שגירש אותו חטאו משם, ואנשי דור המבול בחטאם גורשו מן העולם כלו, והצדיק בהם לבדו נמלט הוא ובניו, וזרעם חטאם גרם להם להפיצם במקומות ולזרותם בארצות, ותפשו להם המקומות למשפחותיהם בגוייהם כפי שנודמן להם, אם כן ראוי הוא כאשר יוסיף הגוי לחטוא שיאבד ממקומו ויביא גוי אחר לרשת את ארצו, כי הוא משפט האלהים אשר בארץ מעולם, וכל שכן עם המסופר בכתוב כי כנען מקולל ונמכר לעבד עולם ואיננו ראוי שיירש מבחר מקומות הישוב, אבל יירשוהו עבדי ה' זרע אוהבו, כענין שכתוב [בתהלים קה,מד-מה] ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו, כלומר, שגירש משם מורדיו והשכין בו עובדיו שידעו כי בעבודתו ינחלוה, ואם יחטאו לו מיד תקיא אותם הארץ כאשר קאה את הגוי אשר לפניהם".

[כב] "מלה"ד, לבן מלכים שהאכילוהו דבר

ארץ כנען להיות לכם לאלהים^[כח], ואומר ובשמואל א' כו,טו כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמור לך עבוד אלהים אחרים". ואמרו בתוספתא דע"ז והבז: "הרי הוא אומר ובראשית כח,כאן ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהים, ואומר ולהלן כה,לחז לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים, כל זמן שאתם בארץ כנען הייתי לכם לאלהים, אין אתם בארץ כנען כביכול אין אני לכם לאלהים^[כט]. וכן הוא אומר וביהושע ד,יג כארבעים אלף חלוצי הצבא עברו לפני ה', ואומר ובה"א כב,יחז כי נתן ה' בידי את יושבי הארץ ונכבשה הארץ לפני ה' ולפני עמו, וכי תעלה על דעתך שישאל מכתשין את הארץ לפני ה', אלא כל זמן שהם עליה כאלו היא מכובשת, הא אינן עליה אינה מכובשת^[ל]. ומן הענין הזה^[כח] אמרו בספרי ודברים יא,יז: "ואבדתם מהרה ושם - אע"פ שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצויינן במצוות, שכשתחזרו לא יהו עליכם חדשים. משל למלך שבעס על אשתו וטרפה לבית אביה, אמר לה הוי מתקשטת בתכשיטיך שכשתחזרי לא יהיו עליך חדשים. כך ירמיה אמר ובירמיה לא,כו הציבי לך ציונים - אלו המצוות שישאל מציין בהם". והנה הכתוב שאמר ודברים שם "ואבדתם מהרה... ושמדתם את דברי אלה וגו'" אינו מחייב בגלות אלא בחובת הגוף, בתפלין ומזוזות, ופירשו בהם^[כט] כדי שלא יהו חדשים עלינו כשנחזור לארץ, כי עיקר כל המצוות ליושבים בארץ ה'^[ל]. ולפיכך אמרו בספרי

ב י ת ה י י נ

ה' עמו, אינם בממשלת שרים וכוכבי השמים וכסיליהם שזיק להם אדם בקסם ונחש כגוים. וזה כאשר אמר משה אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים תחת כל השמים ואתכם לקח ה' להיות לו לעם נחלה".
[כו] עיין בדברי רבינו בבראשית שם.
[כז] כי עיקרה של א"י הוא להיותו בה לנו לאלהים.

[כח] שארץ ישראל היא ארץ ה'.
[כט] כלומר, ואע"פ כ פירשו בהם שחיוכם [מדאורייתא] בחול הוא רק...
[ל] עיין בדברי רבינו בדברים שם. וע"ע בדבריו בבראשית כו, בה ענין קיום התורה ע"י האבות בארץ ובחץ לארץ.
[לא] כ"ה גם בדברי רבינו בסה"מ מ"ע ד' מהמצוות ששכתן הרמב"ם לדעת רבינו, עיי"ש,

ובילקו"ש דברים תתפה', ממקרא זה "זירשת וישבת בה ושמרת לעשות את החוקים האלה", וכנראה הכוונה היא למקרא בדברים יא,לב-לג: "זירשתם אותה וישבתם בה. ושמרתם לעשות את כל החוקים ואת המשפטים". אבל בספרי דברים יב,כט לפנינו לא מובא מקרא זה, עיי"ש ובפירוש רבינו הלל ובחילופי נוסחאות בפירושו ובנוסח הגר"א.

ועכ"פ מתבאר מדברי רבינו שכוונת מאמר זה היא שמה ששיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה זה הוא משום שעיקר כל המצוות הוא דוקא בא"י. אבל ישיבת ארץ ישראל בלא קיום מצוות לא זו בלבד שאינה שקולה כנגד כל המצוות שבתורה אלא היא ענין חמור מאוד, כמו שביאר רבינו לעיל בענין הכותים, וכמו שכתב רבינו בדרשתו לר"ה והובא

ודברים יב, כט: "ורשת וישבת בה ושמרת לעשות - ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה" [לא]. וכך היא בתוספתא דע"ז והב. וזו היא מחשבת הפושעים שאמרו ליחזקאל ובסנהדרין קהא: רבנו יחזקאל, עבד שמכרו רבו יש לו עליו כלום, שנאמר וביחזקאל כלבו "והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים וכמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן" [לב]. וזו היא מצות יעקב אבינו לביתו ולכל אשר עמו בשעת ביאתן לארץ ובבראשית להב, "הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם והטהרו" [לג].

והשם לו לבדו נתכנו עלילות [לד] שמתה רחל * בדרך בתחלת ביאתם לארץ, כי בזכותה לא מתה בחוצה לארץ [לה], ובזכותו לא ישב בארץ עם שתי אחיות,

ב י ת ה י י נ

מצווה ועושה] היתה בעיקר בא"י "כי המצוות משפט אלהי הארץ". ויתכן שכוונת רבינו בזה היא אחרת לגמרי, דהנה בפסוק ד' שם מפרש רבינו שר"ל שיסירו ע"ז שאצלם, אע"פ שבטלום העכו"ם [בעל כרחם], לטהרת הקדש. וזו היא כוונת רבינו כאן, שלטהרת הקודש בא"י שמושגחת ישירות בלא שום כחות אחרים ציוס שיסירו הע"ז אע"פ שבטלה ממנה תורת ע"ז. [לד] ע"פ שמואל א' ב, ג.

[לה] עיין בדברי רבינו בבראשית כג, יט לגבי מיתת שרה בארץ. ובדרשתו לר"ה עמ' רנא' כתב רבינו [לאחר האריכו] במעלת א"י: "זוה מה שהוציאני מארצי וטלטלני ממקומי, עזבתי את ביתי, נטשתי את נחלתי, נעשיתי כעורב על בני, אכזרי על בנותי, לפי שרצוני להיות טלטול שמתי [כנראה צ"ל: נשמתני] בחיק אמי", כלומר, לפי שרצוני להיות יציאת נשמתני בחיק אמי - ארץ ישראל [וע"פ ירושלמי כלאים ט, ג בענין מיתה בא"י ומיתה בחו"ל: "לא דומה הפולטה (את נשמתו) בחיק אמו לפולטה בחיק נכריה"]. [לו] כוונת רבינו בזה היא ע"פ מש"כ בבראשית כו, שה שמה שיעקב נשא ב' אחיות אע"פ שהאבות קיימו כל התורה כולה היה זה בחו"ל כי המצוות משפט אלהי הארץ. ולזה כותב רבינו כאן כי בשובו לארץ סיבב הקב"ה שמתה רחל בתחילת

לעיל בהערה כא' שע"ז נאמר "העם המכעיסים אותי על פני תמיד", ו"אוי להם יותר מכל הבריות, שהם עושין מלחמה ומכעיסין את המלך בפלטרין שלו ומוציאן מן הפלטרין", כמו שאמרו שא"י אינה סובלת עובדי עבירה. ובבראשית א, א ובחי' לשבת פת, א כתב רבינו שלא נתן ה' הארץ לבנ"י אלא כדי ועל מנת שיקיימו התורה, וסיבת גלותנו מארצנו היא מחמת תנאי זה, ובחי' לשבת שם כתב שתנאי זה מפורש בתורה בכמה פרשיות, עיי"ש.

ובבמדבר לג, נג ובסה"מ שם כתב רבינו שהמקור למה שהפליגו חכמים במצות הישיבה בארץ ישראל הוא המצות עשה של ישיבת הארץ המבוארת בכתוב בבמדבר שם לדעת רבינו. [לב] "כלומר, כיון שיצאנו מארצו הרי אנחנו כגוים שאינו מעניש אותם על ע"ז שלהם" [בדרשה לר"ה עמ' רנא']. ועיין בדברי רבינו בחידושו לשבת פת, א.

[לג] יל"ע בכוונת רבינו בזה, אם ר"ל שמצות יעקב אבינו בזה היא שיתנו דעתם שהם עתה תחת ממשלתו הישירה והבלעדית של ה' וכבר אינם תחת שום כח אשר הוא נכר בארץ ישראל, או שר"ל שיקפידו מעתה יותר על קיום המצוות שיעיקרם בארץ, וכמש"כ רבינו שם כו, שהקפדת האבות בשמירת המצוות [כמי שאינו

והיא היתה הנישאת באיסור האחות^{לז}. ונראה שנתעברה מבנימין קודם בואם בשכם ולא נגע בה בארץ כלל.

ומפני הענין שהזכרנו* אמר הנביא ובירמיה טז, יח: "ושלמתי ראשונה משנה עונם וחטאתם על חללם את ארצי בנבלת שקוציהם וגו'"^{לז}.

והענין הזה הוא במקומות רבים בכתובים, ותרנו מפורש בהם אחר שפקחתי בו עיניך^{לח}.

וכתב ר"א בפרשת וילך ובדברים לא, טז: "ידענו כי השם אחד, והשינוי יבא מהמקבלים, והשם לא ישנה מעשיו, כי כלם המה בחכמה. ומעבודת השם לשמור כח הקבול כפי המקום, על כך כתוב ובמלכים ב' יז, כז: את משפט אלהי הארץ. ואמר יעקב ובבראשית לה, ב: הסירו את אלהי הנכר אשר בתוכם. והפך המקום הדבק בעריות שהם שארו. והמשכיל יבין". אלו דבריו.

ואל תשיב עליו^{לט} מפסוק "מיכאל שרכם" ובדניאל יב, א: כי הוא שר משרת לבקש רחמים על ישראל, לא שר מלכות וממשלה, וכן היה שר צבא הנראה ליהושע ביריחו וביהושע ה, ג-ט. הראה לו כי השם שלחו ללחום מלחמותיהם, כענין בחזקיהו ובמלכים ב' יט, לה. וגם היה זה בהיותם בחוצה לארץ^מ. ואין רשות

ב י ת ה י י

ההשגחה הישירה אעפ"כ כשיצאו ממנה לחו"ל בגלות לא נהגה בהם ההשגחה הישירה, כמו שהביא רבינו לעיל מהתוספתא דע"ז דכש"אין אתם בארץ כנען וכלומר, אלא בגלות כביכול אין אני לכם לאלהים, ומהספרי ש"אע"פ שאני מגלה אתכם וכו'".

ועכ"פ דברי רבינו בתירוץ זה מוסבים רק על האמור בדניאל, כי מלבד מה שהמעשה של יהושע היה בא"י אחרי שעברו את הירדן, ואף על פי שעדיין לא כבשו את הארץ הרי ענין ההשגחה הישירה בא"י היה כבר לפני כיבוש הארץ, שהרי מטעם זה הקיאה הארץ את האומות ממנה באמת מיהושע לא קשה כלל, כי ברור שאצל יהושע לא היה זה שר מלכות וממשלה אלא שר צבא, כאמור שם במפורש, ולא הביאו רבינו אלא לדוגמא, שכן הוא גם השר שבדניאל.

[מא] עיין בדרשת רבינו לקהלת עמ' רב'.

בואם לארץ, בזכותו שלא ישב בארץ עם ב' אחיות [כי אחרי שנשאה בחו"ל וראי לא היה מגרשה בבואם לארץ]. ועיין בדברי רבינו בבראשית מח, ז.

[לז] שאע"פ שע"ז אינה מן המצוות התלויות בארץ מכ"מ בא"י היא "משנה עוון", כמשנ"ת.

[לח] וז"ל רבינו בדרשתו לר"ה: "והענין הזה הוא במקומות רבים בכתובים, ויראנו כל פתוח עין אחרי שגיליתי את עיניו". ועיין בדברי רבינו להלן כו, לגבי שלמות בהמת א"י, ולעיל יג, מז. [לט] שאמרתי שלישראל אין שרים עליהם.

[מ] לכאורה יל"ע בזה מדברי רבינו בבמדבר כג, כג שהובאו לעיל בהערה כה, שהרי מה שנאמר שם נאמר קודם כניסתם לארץ ומשמע איפוא שסדר הנהגת ההשגחה הישירה נהג בעם ישראל גם בחו"ל. אכן כוונת רבינו לחלק בין בהיותם בחו"ל בגלות לבין קודם כניסתם לארץ, שאע"פ שקודם כניסתם לארץ נהגה בהם

לפרש בענין הארץ יותר מזה, אבל אם תזכה להבין הארץ הראשונה הנזכרת בפסוק בראשית ובבראשית א,א והנזכרת בפרשת אס בחוקותי ולהלן כומבו תדע סוד נשגב ונעלם, ותבין מה שאמרו רבותינו ובתנחומא ויקהל ז' בית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה. וכבר רמזתי לו בפסוק כי לי כל הארץ¹²³⁴⁵⁶⁷ ובשמות יט,הו[מא].

והנה הזכיר הכתוב כי אנשי ארץ כנען נענשו בעבור העריות, ורבותינו אמרו ובסנהדרין נובו שהזהירו עליהם מעת היצירה, לאדם ולנת, שלא ענש אלא אם כן הזהיר. אבל הכתוב לא יזכיר האזהרה, אבל יאמר כי הארץ תקיא אותם, כי הארץ תתעב כל התועבות האלו[מב]. והנה לא אנשי ארץ כנען בלבד היו המוזהרים[מג], והפרשה הזכירה ולעיל בפסוק ג' "במעשה ארץ מצרים", שהיו גם הם עושים ככל התועבות האלה, ולא תקיא אותם ארץ מצרים, ולא שאר ארצות הגוים את גוייהם. אבל הענין כלו למעלת הארץ וקדושתה[מד].

ב י ת ה י י

ע"פ ישעיה סה,ג. ויושבי הארץ מוגדרים משום כך בדבריו כרואי פני המלך [בדרשת ר"ה, ע"פ ישעיה שם]. הגדרות אלו לייחודה של ארץ ישראל וליושביה נובעות מההנהגה העליונה הייחודית לארץ ישראל המגדרת את ה' כאלקי הארץ [א"י - במלכים ב' יז,כו], ומהן נגזרת הגדרת היחס הייחודי בין עם ישראל לה' כעם סגולה לה' [בשמות יט,ה], והן היוצרות את הקשר הדוקאי בין עם ישראל לארץ ישראל ואת הבדלת ישראל מן העמים, ויוצרות זיקה דוקאית גם בין התורה כולה לארץ ישראל.

וביאור הדברים כך הוא: ארץ ישראל, אמצעות היישוב, יחדה לשמו עקב הנחלתה לעמו המיוחד שמו, זרע אוהביו. ייחודה לשמו הוא בזה שנשתנה סדר ההנהגה העליונה בה מבשאר הארצות שיועדו לשאר האומות, שבעוד בשאר הארצות סדר ההנהגה העליונה בהן הוא דרך כוכבים ומזלות כשעליהם מלאכי עליון, שרים עליהם, על הארצות והאומות היושבים בהן, ומעליהם ה' הנכבד, אדון וכת הכוחות כולם, אלקי האלקים ואדוני האדונים, ארץ ישראל שיועדה לעמו מיוחדת לשמו, שסדר ההנהגה

[מב] כלומר, העונש הנזכר כאן אינו עונש על שעברו על האזהרה, אלא שהתועבה שבדבר היא הגורמת להקאתם מהארץ הזאת שאינה סובלת תועבות.

[מג] אלא כל בני נח.

[מד] בדרשתו לראש השנה מוסיף רבינו כאן סיומת נפלאה: "הדר העולם ארץ ישראל, הדר ארץ ישראל ירושלם, הדר ירושלם בית המקדש, הדר ביהמ"ק בית קודש הקדשים, הדר בית קודש הקדשים מקום הכרובים ששם השכינה שורה וכו'".

[מה] והרי עדיין לא הקיאה אותם.

[מו] כמו שביאר רבינו שם: "ירמוז לשרי מעלה, שאין אומה נופלת עד שנופל השר שלה תחלה וכו'. יאמר כבר סר הכח אשר בצלו יחיו הגוים וכו', עיי"ש.

ונסכם בזה תמצית תורת ייחודה של ארץ ישראל כפי שנתבארה במשנת רבינו:

הגדרות אחדות לייחודה של ארץ ישראל ישנן בדברי רבינו, חלקן מן המקראות וחלקן משל רבינו, נחלת ה' [בשמואל ב', יט], ארץ ה' [בהושע ט,ג], פלטרין של מלך [בדרשת ר"ה,

בית היין

העליונה בה הוא בלא שום כוחות אמצעיים. חלוקה זו בסדרי ההנהגה העליונה בין ארץ ישראל ועם ישראל לבין שאר הארצות והאומות היא הסיבה להגדרת השם הנכבד בחוץ לארץ אלוקי האלהים, ולאלהי הארץ בארץ ישראל, והיא הסיבה גם להגדרת עם ישראל כחלק ה' וכתבל נחלתו [בדברים לב, ט], והיא גם הכוונה בהגדרת היחס הייחודי בין עם ישראל לה' כעם סגולה לה', כי סגולה היא "דבר נחמד, לא ימסרנו המלך ביד אחר", ועם ישראל הוא סגולה ביד ה', אינם נתונים [בארץ ישראל] לשום שליטה אחרת ואף שאין בה שום עצמיות.

לחלוקה זו בין ארץ ישראל לשאר הארצות בסדרי ההנהגה העליונה נתכוונו רבותינו ז"ל [בכתובות קי, ב ע"פ שמואל א' כו, יט] באומרים ש"כל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה", משום שהדר בחו"ל הוא כביכול תחת שליטת כוחות אחרים, הכוכבים והמזלות והמלאכים שעליהם. וחלוקה זו היא גם סיבת התחלת הטעות של עבודה זרה בעולם והמשך השתלשלותה, מחמת מחשבה טועה שיש למלאכים אלו יכולת עצמית.

ייחודה זה של ארץ ישראל הוא היוצר את הקשר הדוקאי בין עם ישראל לארץ ישראל, שבהיותם חלק ה' ונחלתו הונחלה להם הארץ המיוחדת לשמו הנקראת נחלת ה'. והנחלתה לעם ישראל היא המבדלת בין ישראל לעמים, "כי הבדיל אותנו מכל העמים אשר נתן עליהם שרים ואלהים אחרים בתנו לנו את הארץ, שיהיה הוא יתברך לנו לאלהים ונהיה מיוחדים לשמו" שם.

ייחודה זה של ארץ ישראל, בהיותה ארץ ה', הוא הגורם לטהרתה ולקדושתה, ובעקבות זאת לרגישותה הרבה לעבירות, עד כדי הקאת יושביה, כקיבה רגישה המקיאה מאכלים שאינם ראויים לה. הישיבה בארץ ישראל, ארץ ה', ע"פ

ההגדרות הנ"ל היא בגדר ישיבה לפני ה', ועל כן יושביה מוגדרים כרואי פני המלך, ולכן "הזוכים לישוב לפני ה' בארצו אם זהירים בכבודו טוב להם ואשריהם, ואם ממירים בו אוי להם יותר מכל הבריות [העושות כמעשיהם בחו"ל], שהם עושים מלחמה ומכעיסין את המלך בפלטרין שלו, ומוציאן מן הפלטרין". וזכיית עם ישראל בארץ ישראל והמשך ישיבתם בה הן כדי ובתנאי שישמרו בה מצוותיו.

והנהגה מיוחדת נוספת מונהגת בארץ ישראל, בהיותה נחלת ה', שמופיעות בה תופעות נסיות, שאינן קיימות כלל בטבע מחוצה לה, הבאות להעיד על מצבו הרוחני של היושב בה, והן נגעי בגדים ונגעי בתים, ש"בהיות ישראל שלמים לה' יהיה רוח השם עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב, וכאשר יקרה באחד מהם חטא ועון יתהווה כיעור בבשרו או בבגדו או בביתו להראות כי ה' סר מעליו".

ייחודה זה של ארץ ישראל, בהיותה ארץ ה', יוצר זיקה דוקאית בין התורה כולה וולא רק המצוות התלויות בארץ לארץ ישראל, "כי עיקר כל המצוות ליושבים בארץ ה'", וחובת המצוות מן התורה בחוץ לארץ אינה אלא בבחינת "הציבי לך ציונים", "כדי שלא יהו חרשים עלינו כשנחזור לארץ". זיקה זו בין התורה כולה לארץ ישראל היא הגורמת לחשיבותה הגדולה של ישיבת ארץ ישראל שאמרו רבותינו ז"ל עליה בספרי [דברים יב, כט] שהיא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, לא משום עצם הישיבה בה, אלא רק משום היותה כלי לקיום מצוות התורה במקומן העיקרי.

את מעלתה של ארץ ישראל הנובעת מייחודה הנ"ל הכירו כבר האבות מעצמם, ועל כן כשמצטווה אברהם אבינו ללכת מארצו "אל הארץ אשר אראך" הוא שם פעמיו ואוחז דרכו אל ארץ ישראל, מתוך הבנתו שכנראה היא

ואמר הכתוב וְתִקְיָא [מה], כי מעת שפקד עונה עליה, שנגזר על הכנענים להכרת, כאלו כבר הקיאה אותם. או וְתִקְיָא למעלה, כענין סר צלם מעליהם ובבמדבר יד, טו [מו].

(כט) ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם. זרעו נכרת וימיו נכרתים – לשון רש"י ולעיל י, טו [א]. והנה בכריתות ג' ענינים, האחד שנאמר בו ולעיל י, ד וטו "ונכרת האיש ההוא", והשני שנאמר בהם וכאן ונכרתו הנפשות העושות, "ונכרתה הנפש ההיא מלפני" ולהלן כבג, והשלישי שנאמר בהם ובבמדבר טו, לא "הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה". ואמר ביום הכפורים ולהלן כגלו "והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ואמרו בספרא ושם: לפי שהוא אומר כרת בכל מקום ואיני יודע מהו, וכשהוא אומר והאבדתי למד על הכל שאינו אלא אבדון [ב].

וביאר הענין, כי האוכל חלב או דם והוא צדיק ורובו זכויות אבל גברה תאותו עליו ונכשל בעבירה ההיא יכרתו ימיו וימות בנעורים קודם שיגיע לימי הזקנה, והם ששים שנה [ג], ואין נפשו בהכרת אבל יהיה לו חלק בעולם הנשמות כפי הראוי למעשיו הטובים כי צדיק היה, ויהיה לו חלק לעולם הבא, הוא העולם שאחרי התחיה. ובוה אמר "ונכרת האיש ההוא" [ד].

ואשר עם החטא החמור ההוא יהיו עונותיו מרובין מזכויותיו עונש הכרת שבעבירה החמורה מגיע לנפש החוטאת לאחר שתפרד מן הגוף והיא נכרתת מחיי עולם הנשמות. ובמחוייבי הכרת הזה רומז הכתוב "ונכרתה הנפש ההיא מלפני", וכתוב "והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה". ואלו אין להם כרת בגופן, אלא פעמים שיחיו ויגיעו לימים רבים וגם עד זקנה ושיבה [ה], כענין שנאמר ובקהלת ז, טו "ויש רשע מאריך ברעתו". וזהו שאמרו ובר"ה ז, א אבל מי שעונותיו

ב י ת ה י י נ

היעד המכוון במצות ה' עקב ייחודה ומעלתה. [ב] הובא ברש"י שם. [ג] עיין בגמ' מו"ק שם, ועיין בתוס' שם בשם י"מ דבששים מיתת כל אדם, וכ"ה בדברי רבינו בתורת האדם בשער הפטירה. וע"ע בתוס' בשבת וביבמות שם. [ד] ולא אמר "ונכרתה הנפש ההיא", משום שרק גופו נכרת. ועיין בכל הענין בדברי רבינו בתורת האדם בשער הגמול בעמ' רצ'. [ה] מלה"כ בתהלים עא, ית. [ו] בגמ' שם: ואמר רב, וכ"ה בד"ר. היעד המכוון במצות ה' עקב ייחודה ומעלתה. (כט) [א] כלומר, גופו נכרת, וגם זרעו נכרת, שדעת רש"י היא שבכל כרת האמור בתורה גם זרעו נכרת אע"פ שלא כתוב בו בתורה ערירי, וכמבואר ברש"י בשבת כה, א בד"ה ונכרת וביבמות נה, א בד"ה ערירים. ועיין בתוס' בשבת שם בד"ה כרת וביבמות ב, א בד"ה אשת ונה, א בד"ה דכתב ובמו"ק כה, א בד"ה ומיתה.

מרובין מזכיותיו, ובכללן פושעי אומות העולם בגופן, ואמר רב פפא^[ז] בעבירה, כלומר בערוה מן העריות^[ח], יורדין לגהנם ונדונין שם יב' חדש, לאחר יב' חדש גופן כלה ונשמתן נשרפת ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים וכו'.

ויש כרת חמור, שנכרת גופו ונפשו, והוא הנאמר בו ובמדבר טו, לא "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת" ודרשו בו ובשבועות יג, א "הכרת - בעולם הזה, תכרת - לעולם הבא", לומר שהוא ימות בנוער וחיתו בקדשים^[ח], שלא תחיה נפשו בתחית המתים ואין לה חלק לעולם הבא. ואין כפל הכרת הזה נאמר בתורה אלא בענין ע"ז ומגדף, ורז"ל דרשו בו עוד במסכת שבועות ושם: "כי דבר ה' בזה - זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה שלא כהלכה. ואת מצותו הפר - זה המפר ברית בשר". אבל אינו בכל הכריתות, ושם מבואר זה בגמ' שאין הכפל של הכרת תכרת בשאר חייבי כריתות שבתורה אלא באלו הנדרשים מן הכתוב הזה, כי הכתוב במגדף ועובד ע"ז הוא והם הוסיפו במדרשו הכופרים בעקב והרשעים המוחלטים, וכמו שנאמר בהם בקבלה ובישעיה סו, כדן "כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה", והם אותם שמנו במשנה ובסנהדרין צ, א ובברייתא ובתוספתא בסנהדרין פ"ג "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא".

וכן נראה שאין כל חייבי כריתות בעריות, שאין כרת לזרעם אלא באותן שכתוב בהם "ערירים ימותו" ולהלן כ, כ-כא^[ט]. ויתכן שהוקשו כל העריות זו לזו^[י], אבל בשאר הכריתות, כגון חלב ודם, אין לנו.

וכתב ר"א ולהלן כג, ויש הפרש בין 'והאבדת' ובין 'ונכרתה', ולא אוכל לפרש. יחשוב החכם כי האובדת תאבד והנכרתת תכחד ולא ישא אלהים נפש^[יא].

ותדע ותשכיל כי הכריתות הנזכרות בנפש בטחון גדול בקיום הנפשות אחרי המיתה במתן השכר בעולם הנשמות, כי באמרו ית' "ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה" ובשמות לא, יד, "ונכרתה הנפש ההיא מלפני" ולהלן כב, ג, יורה כי הנפש החוטאת היא^[יב] תכרת בעונה ושאר הנפשות אשר לא חטאו תהיין קיימות לפניו

ב י ת ה י י

[ז] כפירוש התוס' שם: "בעריות, שכן בן נח ונדב, ובכריתות כ, ב.	
[יא] מלה"כ בשמואל ב' יד, יד. ועיין ברבינו בחיי ובדברי רבינו בתורת האדם בשער הגמול בעמ' רצא' בדעת הרמב"ם.	
[ח] מלה"כ באיוב לו, יד.	
[ט] שלא כרש"י, ראה לעיל בהערה א'.	
[י] לענין ערירות, כאמור בגמ' בכ"מ שהוקשו כל העריות זל"ג, בקידושין סז, ב וביבמות ח, א	[יב] מלה"כ ביחזקאל יח, וכו'.
	[יג] עיין בדברי רבינו שם.

בזיו העליון, ולפיכך הוא מפרש ובמדבר טולא "הנפש ההיא עונה בה" כי העון אשר בה הוא יכריתנה יג. וטעם זה הענין כי נשמת האדם נר ה' יד אשר נופחה באפיו מפי עליון טו ונשמת שדי טז, כמו שנאמר ובראשית ב, ויפח באפיו וגו', והנה היא בענינה, לא תמות, ואיננה מורכבת שתפרד הרכבתה ותהיה לה סבת ההויה וההפסד כמורכבים, אבל קיומה ראוי והוא עומד לעד, כקיום השכלים הנבדלים. ולכך לא יצטרך הכתוב לומר כי בזכות המצות יהיה קיומה יז, אבל יאמר כי בעונש העונות תתגאל ותטמא ותכרת מן הקיום ההוא הראוי לה. והוא הלשון שתפסה בהם התורה כרת, כענף הנכרת מן האילן שממנו יהיה שרשו יח. והוא מה שאמרו רז"ל ובספרי במדבר טו, ל: "מקרב עמה - ועמה שלום", כי הכרת של הנפש החוטאת יורה על קיום שאר הנפשות שלא חטאו, והן עמה, שהן בשלום. וכבר פירשנו ובראשית יא ומוטו ובשמות ו, ב, כי כל היעדים שבתורה שבהבטחות או בהתראות פלם מופתים מן הנסים הנסתרים, בדבר מופתאי תבטיח ותזהיר התורה לעולם. ולכן תזהיר בכאן בכרת שהוא ענין נסי ולא תבטיח בקיום שהוא ראוי.

והנה הכריתות שבתורה הם לו יט, ומהם רבים באיסורי הערוה, ר"ל על בעילה האסורה. וכן מיתות ב"ד בענין הבעילה יו. ואין באיסור המאכלים מיתה כלל. והטעם בהיות העונשין הגדולים במיתת ב"ד והכרת בעניני הבעילה מפני שגלוי עריות דבר נמאס מאד אצל התורה, כנזכר בזאת הפרשה ובמקומות רבים בכתוב, וחכמים מזכירים לעולם ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים - זכירו אותה אחר ע"ז וקודם שפיכות דמים ובסנהדרין קדא ועוד, וכמו שאמרו נשם קוא "אלהיהם של אלו שונא זמה הוא". ויש לענין סוד גדול בסוד היצירה יכ. והרב אמר במורה הנבוכים ג, מאן בעבור היות יצר האדם גדול בענין המשגל והתאוה בו רבה, והדברים שהם רבי המכשולות צריכים עונש גדול ליסר אותם. וגם זה אמת.

בית היין

[יד] ע"פ משלי כ, כז.	אשר נתנה. ועוד אפרש זה [כאן] אם גומר ה' עלי'.
[טו] מלה"כ באיכה ג, לח.	
[טז] מלה"כ באיוב לג, ד.	[יח] ז"ל רבינו בתורת האדם שער הגמול עמ' רפט': "זוה מענין הכרת, שהוא לומר שהיא נכרתת מיסודה כענף הנכרת מן האילן שהוא חי ממנו וכו', עיי"ש.
	[יט] כאמור במשנה ריש כריתות.
	[כ] עיין בדברי רבינו לעיל בפסוק ו'.
[יז] ז"ל רבינו בשמות ו, ב: "ומפני זה תאריך התורה ביעודים שבעולם הזה ולא תבאר יעודי הנפש בעולם הנשמות, כי אלה מופתים שכנגד התולדות, וקיום הנפש ודבקה באלהים הוא דבר ראוי בתולדתה, שהיא תשוב אל האלהים	

סדר קדושים תהיו

יט. (ב-כט) דבר אל כל עדת בני ישראל. כבר אמרו רבותינו ובתורכ כאן^א שהפרשה הזאת נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלוין בה. וזה טעם אל כל עדת בני ישראל^ב. אבל הזכרה כאן בתורת כהנים^ג מפני שידבר בה ולהלן בפסוקים ה-ח על קרבן התודה^ד, ומפני שזכיר בה ולהלן בפ"כ המשפט שיצוה לעשות בעושי התועבות הנזכרות ולעיל בפ"ח, והעריות והתועבות הזכרו בספר הזה מפני הטעם שכתבנו בתחלת הספר – ובהקדמה.

קדושים תהיו. "היו פרושים מן העריות ומן העבירה, שכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה" – לשון רש"י. אבל בת"כ וכאן ראיתי סתם "פרושים תהיו", וכך שנו שם ולעיל יא, מדן: "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני – כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים, כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושים", ולפי דעתי אין הפרישות הזאת לפרוש מן העריות כדברי הרב, אבל הפרישות הוא המזכר בכל מקום בתלמוד שבעליה נקראים פרושים. והענין, כי התורה הזהירה בעריות ובמאכלים האסורים והתירה הביאה איש באשתו ואכילת בשר ויין, אם כן ימצא בעל התאווה מקום להיות שטוף בזמת אשתו או נשיו הרבות, ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו^ה, וידבר כרצונו בכל הנבלות, שלא הזכיר איסור זה בתורה, והנה יהיה נבל ברשות התורה^ו, ולפיכך בא הכתוב הזה אחר שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מן המותרות. ימעט במשגל, כענין שאמרו ובברכות כב, א "שלא יהו ת"ח מצוין אצל נשותיהן כתרנגולין", ולא ישתמשו בו^ז אלא כפי הצורך בקיום המצוה ממנו. ויקדש עצמו מן היין במיעוטו, כמו שקרא הכתוב ובבמדבר ו, הו הנזיר

בית היין

- יט. (א-כט) [א] והובא ברש"י. בני ישראל...
 [ב] עיין בראב"ע. [ד] נראה שצ"ל: השלמים. וכ"ה בטור.
 [ג] כלומר, בספר ויקרא העוסק בתורת כהנים [ה] מלה"כ במשלי כג, ב.
 אע"פ שפרשה זו כמעט אינה עוסקת כלל בתורת [ו] אם התורה לא היתה אוסרת זאת.
 כהנים, כמו שאמר בפתחתה "דבר אל כל עדת [ז] במשגל.